Meridià

SETMANARI DE LITERATURA, ART I POLITICA • TRIBUNA DEL FRONT INTEL·LECTUAL ANTIFEIXISTA

Any I. - Núm. 41 | Barcelona, 21 d'octubre del 1938 | Preu: 50 cèntims

BIBLIOTECA P. ARÚS

LES NITS

Nit d'Ademuz. — ¡Quin encís tenen, mirats de lluny, en el record, aquests viatges que un fa sol, anant i venint del front, per més enutjosos que siguin quan els fas! Recordo ara el terrible viatge que vaig fer de Landete a Ademuz, passant per Salvacanyet, dalt d'un camió del suministre. Tot el camí caigué una pluja torrencial, i, com que ja feia dies que plovia, les carreteres estaven intransitables. Anàvem cinc o sis, sota una vela foradada, al darrera de la cabina. Al mig del camió buit, hi anava una bóta, i en un recó un bocoi de ferro. El camió anava a tota velocitat, en plena nit. A cada viratge el cotxe relliscava horrorosament, i les bótes, plenes i pesants, ens queien a sobre. Semblava un suplici poesc. Colgats sota la vela, no vèiem per on passàvem. Fins que una gran patinada de les rodes posteriors, en un viratge, va fer canviar el cotxe gairebé completament de direcció. Aleshores vaig aixecar una mica el cap i vaig veure que el viratge era a la sortida d'un pont sobre un barranc. Al fons, i a molta profunditat, entre altes muntanyes, corria l'aigua roja d'un riu, que eixia de mare, més avall.

Després vingueren les muntanyes i la carretera era un zig-zag continu. Les giragonses, pronunciadíssimes, no s'acabaven mai, una darrera l'altra. ¿Us imagineu un trajecte de prop de cent quilòmetres en aquestes condicions, amb un xofer boig? Amb tot, vam arribar a Ademuz.

Arreu la nit més impenetrable, el fang i les pedres relliscoses dels carrers encimbellats del poble. Carregat amb la motxilla, amb el capot posat, perquè encara continuava plovent, de la bossa de costat, carregada de llibres, em caigué al fang un preciós volumet anglès: **Selected essays**, de W. Peakock, que de retorn del Campillo, havia d'ésser, a Castielfabib, el meu únic consol.

I aquella fou la meva primera nit d'Ademuz, acompanyada de la remor del riu, la crescuda del qual inundava el pomar ubèrrim i s'enduia avall les incomparables pomes del país. Jutgeu de la meva sensació de folgança, en ajeurem sobre un llit, després d'un mes i mig de dormir a la palla! Donava gust sentir petar la pluja sobre la teulada i udolar el vent, sense haver de témer les goteres ni les rates; ni que les ratxades impetuoses penetressin pels forats i les portes esbalandrades.

La nit de Torrebaixa. — Com he dit, en tots aquests viatges he anat sol, llevat del que vaig fer amb Cèsar Molins, en ocasió de l'ofensiva sobre Terol a mitjans de desembre del 1937, i l'odissea del retorn que vam fer amb les restes de la nostra Brigada. Per bé que sempre et fas algun company, és això el que m'ha fet pressentir, el que m'ha donat una idea del què deu ésser el gran vagabundatge. Penso en aquells filòsofs grecs que recorrien tot el món antic, bo i ensenyant les seves idees; penso en els pelegrins cristians de l'Edat mitjana; en els "homes de Déu" de la Rússia del segle passat; en el gran romiatge pan-hindú de Vivekananda.

Si els viatges al front, en aquest sentit, no són més que un pressentiment, l'emoció que els comunica la proximitat de la línia de foc i l'imprevist de cada moment, poden compensar amb l'intensitat el seu limitat radi d'acció en el temps i en l'espai. Aquesta emoció i aquest imprevist augmenten quan, com en Puig i Ferrater a França, no portes papers, o no els tens en regla. Aleshores, ultra que et detenen en els controls, no pots recórrer a les Comandàncies per la qüestió del menjar i del dormir, i t'has d'espavilar com pots.

Si voleu, aquestes petites aventures, com les de l'autor de "Camins de França", tenen ben poca importància. Però és el cas que la tenen, i molt gran, per a tot aquell que en la vida encara no li havia passat mai res, del que tan necessari és a l'home que li passi, per arribar al complet desenrotllament de la seva humanitat. Sobretot, saber el què és aguantar les grans escomeses de les necessitats elementals. Saber-les aguantar, per superar-les, que ningú es mor per estar uns dies sense menjar.

A mitjans de gener del 38, uns quants dies després de les operacions del Campillo, sortia amb permís, a rel de la mort del meu pare, de Castielfabib. Feia alguns dies que desglaçava i el temps havia esdevingut molt clement. Vaig baixar a Ademuz. No és que fos necessari, però el record d'aquest poble i de la gent que m'hi hostatjà em cridava.

Havent dinat, però, vaig marxar cap a Torrebaixa, un altre poble d'aquest recó d'Ademuz, que és un bell país, intermediari entre València i Aragó. Un cop allà, vaig encaminar-me al control, on vaig romandre fins al vespre, per si passava algun camió que anés a València. El fred era, encara, vivíssim. Es feia fosc i no hi havien pas esperances de poder sortir aquella mateixa nit. En vista d'això, vaig considerar que em calia trobar un company per passar la nit, ja que jo no tenia capot ni manta, ni res per sopar. Seguidament, vaig observar els quatre o cinc individus que s'estaven esperant amb mi, dels quals dos o tres anaven també a València. Cap d'ells no s'adaptava al meu tarannà, llevat d'un tinent que, amb la motxilla a l'esquena i el capot a sobre, caminava amunt i avall, de cara a terra. El seu posat era ferreny i absent. Semblava portar la mort a l'ànima com si res del món fos capaç ja d'eixorivir-lo. "Donat que és impossible marxar avui — li vaig dir — potser seria millor que cerquéssim on sopar i dormir." Hi estigué d'acord. M'acompanyà al Batalló d'Etapes, on ell ja havia anat abans, i, allà, en una cambra sense vidres, on hi havia quatre catres romputs i unes quantes màrfegues de palla esventrades, asseguts a terra, menjàrem silenciosament. Ell em donà un tros de pernil que portava i jo li vaig oferir un grapat d'ametlles que m'havia donat Maria la "Formigueta", de Castielfabib. Quantes paraules canviàrem? Segurament no passaria de dos o tres monosílabs. Quan hi penso, m'astoro de la quantitat de paraules inútils que es diuen en la vida. Més que per la comunió de les ànimes, la paraula sembla feta, de vegades, per a la seva incomprensió.

En poblacions com Torrebaixa, base d'un exèrcit d'operacions, no cal que hi cerqueu una casa per a dormir. Tant és així, que nosaltres ni ho intentàrem. Ens vàrem fer acompanyar a un paller als afores de la població. Amb el temps que durà un llumí en consumir-se, férem un sot a la palla i allà ens enfonsàrem tots dos, a frec un de l'altre, per tal que el capot del meu company m'abastés a mi i tot. A ben segur, ens dirigírem un parell de monosílabs més, fins a l'endemà. A voltes ell tossia d'una manera horrible, cosa que donava a entendre que la processó li anava per dins. Em digué que li venia d'haver-se vist obligat a travessar el riu en les darreres operacions de Terol.

Així que clarejà, eixírem i caminàrem un tros junts. Em digué que anava a Utiel. Jo li vaig dir que anava a agafar un camió, cap a Barraques. Lacònicament, ens estrenyérem la mà i ens desitjàrem mútuament salut.

La nit de Sarrió. — De retorn del meu permís, vaig tornar a pujar al front. Durant el viatge de Sagunt a Barraques m'envaïen els més tristos pensaments que hagi tingut mai. Quan estenia la mirada per aquella estèril planúria de Barraques, se m'oprimia el cor angoixosament. Després de la partida, serena i decidida, vénen les incidències i molèsties del viatge, que e'enfonsen en una mena d'atordiment i ofeguen el teu dolor. Aleshores, però, recent encara en mi la impressió de la ciutat de Sagunt destruïda, pujant cap a la muntanya i deixant rera meu els paisatges dels encontorns de Segorb, tant de bell veure, amb els seus calvaris de xiprers que munten fins a la cima dels pujolets clars, sota el gran cel d'atzur, se m'avivava el record, i el dolor que sentia era com el d'una ferida molt fonda.

Aviat, però — i aquesta és per mi la suprema lliçó de la guerra — vaig vèncer els pensaments dissolvents. Havia baixat a Barraques i m'havia presentat a la Comandància sense cap resultat. S'acostava la nit i era necessari espavilar-se per ésser a Sarrió abans que em caigués a sobre. Com que això m'ocupava tot l'esperit, i l'acció m'encomanava optimisme, no tardaren a desaparèixer del tot les últimes filagarses de la depressió. Aviat vaig ésser dalt d'un altre vehicle i a boca de fosc arribava a Sarró.

Vaig fer la diligència per la qual havia vingut. En sortir, em vaig disposar a sopar en algun lloc, però tot seguit vaig comprovar que no hi havia res a fer, ni per conducte oficial, ni per l'hospitalitat de la gent del poble. Només vaig aconseguir que un home m'acompanyés als afores del poble, on hi havien els pallers. Per bé que era de nit, s'hi veia perfectament, ja que feia una lluna molt clara. En passar pel poble vaig veure moltes cases esfondrades i els pallers mateixos havien estat tocats de poc per l'aviació, que havia cavat gran nombre de clots tot a l'entorn.

L'home m'escollí el millor paller. Un cop va ésser fora, vaig asseure'm a terra, davant del clar de lluna, que entrava per la porta entrebadada, i vaig menjar un rosegó

(Segueix a la pàgina segona)

L'ADVERTIMENT DEL CAP DEL GOVERN

Europa es troba en un moment crucial. La catàstrofe que s'ha volgut evitar amb el deshonor i la ignomínia, amenaça en termes més aterridors que mai. A fi d'impedir que els Estats totalitaris sembrin la desolació, s'ha donat carta blanca a aquests mateixos Estats totalitaris perquè facin allò que més els plagui. El governs d'Anglaterra i de França han volgut conjurar una guerra que els hauria donat el triomf, i han perdut la guerra sense fer-la i, encara, han obert camins a una nova contesa, aquesta amb les armes a les mans, que s'hauria de desenrotllar en pitjors condicions per a elles que en l'hora present. Txecoslovàquia ha estat sacrificada per res, a consciència.

Les autocràcies han vençut d'una manera fàcil les democràcies burgeses; els dictadors han rebut la victòria gratuïtament de mans dels qui s'han deixat derrotar. Europa porta una temporada de crims polítics inaudits que estava a l'abast de deturar precisament per aquells que s'han investit sense consultar a ningú del paper de salvadors; els crims han anat prosseguint i creixent enmig d'un ambient d'indiferència, i a última hora els pretesos salvadors, que amb llur silenci han esdevingut col·laboradors, han posat el coll damunt l'altar del sacrifici perquè els fautors de la guerra actuïn al seu gust.

La història, al llarg del seu curs, està prenys de moments tèrbols i vergonyosos. L'enjudiciament, però, no serà mai tan sever com en fer, en un demà pròxim, la crítica de la política europea dels nostres dies.

* * *

La crisi internacional és profunda i tràgica. Espanya, que sosté una guerra d'independència i de llibertat a causa d'haver-se clos hermèticament els ulls davant la invasió dels Estats totalitaris — preparatòria d'altres accions—, havia de fer sentir la seva veu per a advertir a tothom de la seva decisió ferma i resolta. Després de l'assassinat de Txecoslovàquia pels quatre de Munic, Mr. Chamberlain, per a allargar una mica més la pau fictícia i trontolladora, prepara una altra maniobra per tal d'afiançar econòmicament la Itàlia de Mussolini, cada dia més inestable; la víctima havia d'ésser Espanya.

I Espanya, per boca del cap del seu Govern central, ha parlat al món i ha exposat el parer unànime de tots els hispànics dignes i ha dit que el joc que s'ha pogut realitzar en altres llocs no seria possible a Espanya.

Després del parlament del doctor Negrín, tots els Chamberlains i tots el Daladiers saben a què atendre's. A Espanya hi ha la guerra, una guerra internacional, i el poble espanyol ensenya al món com es defensa la pau. Però mentre aquesta guerra duri i com més es compliqui, el perill d'extensió serà cada dia major. Espanya no és Austria ni Txecoslovàquia.

L'advertiment del doctor Negrín està íntimament enllaçat amb la decisió exposada a Ginebra i en vies de realització de retirar tots els combatents estrangers, sense excepció, que voluntàriament s'enrolaren a les fileres republicanes. El pla anglo-francès adoptat pel famós Comitè de No Intervenció consistia en la retirada gradual dels estrangers que lluitaven a Espanya; la retirada de 10.000 voluntaris de les tropes governamentals havia d'ésser condició precisa per a retirar un nombre proporcional de "voluntaris" de l'Espanya facciosa, a fi de procedir-se de seguida a la retirada total. Mentrestant, es reconeixeria la beligerència a Franco i el bloqueig a la República seria legal. Un cop realitzat el pla anglo-francès, l'acord anglo-italià entraria en vigor. El Govern de la República no compta ja amb elements estrangers. Itàlia i Alemanya, doncs, han de retirar, sense excepció, totes llurs forces combatents destacades a Espanya; ni un sol soldat, ni un sol dirigent, ni un sol tècnic italià o alemany no ha de romandre al servei de Franco.

El Govern britànic sembla que prepara l'admissió de la retirada de 10.000 italians — 10.000 homes delmats ja per les tropes republicanes — per a acceptar la lealtat de Mussolini i concedir-li els avantatges previstos en l'acord anglo-italià. El cap del Govern de la República ha advertit que això significaria, en les circumstàncies actuals, que els governs anglès i francès recolzen Hitler i Mussolini en llur invasió d'Espanya i que tots els maneigs previstos per a després, com és la divisió d'Espanya en dues per mitjà d'una frontera fictícia, s'estavellarien davant la resistència tenaç dels pobles hispànics. La guerra continuaria i la pau seguiria veient-se amenaçada. Ni mediació ni mediatització; abans que la parcel·lació d'Espanya, el nostre extermini. Que el món sencer ho sàpiga. El doctor Negrín, quan pronunciava aquestes paraules, tenia l'assentiment incondicional de tots els hispànics, àdhuc de moltíssims que es troben en territori facciós.

Els governs d'Anglaterra i de França s'han acostumat, en llur servil sotmissió als designis feixistes, a resoldre les coses en nom de la pau sense escoltar aquells que han de sofrir els perjudicis. Espanya s'ha avançat a parlar. No ha enraonat perquè sí; ha dit el que sent tothom, a casa nostra, i el que està determinat de fer-se.

Però l'advertència lleial i enèrgica pronunciada pel doctor Negrín en la seva gran oració de divendres de la setmana passada, contenia també una tesi constructiva, que, no obstant haver estat desoïda constantment, és l'única viable i lo que ha de possibilitar la pau: restabliment del dret internacional. Restablert el dret, actuant-se amb justícia i honor, la intel·ligència entre els espanyols serà un fet i la pacificació eixamplaria múltiples pits d'arreu. Els que s'han habituat a intervenir en els afers aliens a contracor de tothom, saben que les fronteres hispàniques, obertes a tots aquells que s'hi acostin amb sanes intencions, seran closes per a permetre ingerències perjudicials als nostres interessos. El destí de la República espanyola i dels pobles que la componen, han d'ésser establerts plebiscitàriament pels mateixos hispànics.

El messianisme encobridor de jocs abassegadors sap quin ha d'ésser el seu comportament. Els maneigs que s'ordien han estat polvoritzats per la veu d'Espanya, interpretada pel cap del seu Govern central. L'advertiment, que ha desfet illusions i ha creat malestars entre els imperialistes i els homes d'Estat per ells acovardits, però que, en canvi, ha omplert d'alegria i esperança els cors de les grans masses treballadores i honrades de tots els continents, ha bastit una puixant muralla davant els maneigs i ha estat un cop de martell formidable al cap dels actors de la farsa tragicòmica que, d'uns quants anys ençà, es juga a Europa. Espanya ha estat fins ara l'obstacle que s'oposava als plans feixistes; l'advertiment llançat la setmana passada ha desballestat la sotmissió a la qual han arribat els governants anglo-francesos o, en el cas d'intentar-se portar endavant el pla, haurà tingut la virtut de revelar que els dirigents de les dues grans democràcies occidentals actuen contra la democràcia, cosa que facilitaria llur escombrament del món polític.

J. ROURE-TORENT

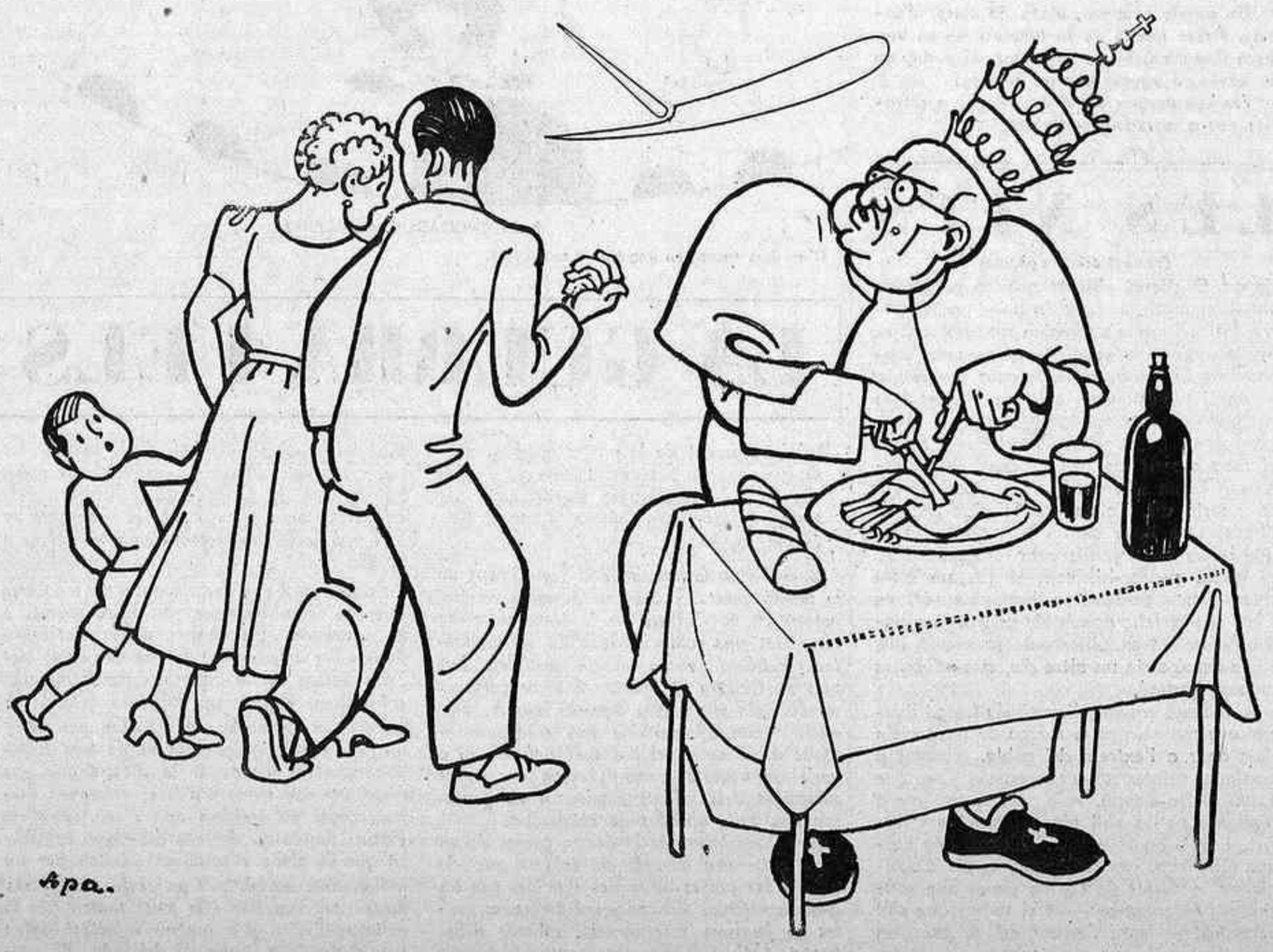

La gent. — Mira, nola: fins per a aquest hi ha bon plat de la coloma de la pau.
El Pontífex Màxim. — No és la coloma de la pau ¡poques vergonyes! No és la coloma de la pau: és l'Esperit Sant!

(c) Ministerio de Cultura 2006

AVIONS DAMUNT LA CIUTAT

Tres impressions de reraguarda

AVIONS NOCTURNS

Nit de lluna. Nit clara. Transparència de l'infinit.

Una capa espessa de núvols s'estén en uns segons i embolcalla la ciutat de foscor.

De diferents indrets sorgeixen uns feixos de llum — raigs de lluna a la inversa — que foraden la capa menys densa dels núvols.

Regió de canviant figura. Vagues i indecisos contorns de muntanya. Cims de neu que es metamorfosegen en tenebroses afraus.

Regió de malson.

Se senten roncar els motors d'uns avions.

Ocells de nit. Aus malestrugues volen invisibles enmig dels núvols.

Els caçadors d'ocells obren el foc. Funcionen les bateries antiaèries.

Homes, dones i criatures, en el refugi, escolten.

El roncar dels avions se sent tan a la vora damunt dels caps, que homes, dones i criatures miren instintivament el sostre.

Un xiulet estrident ratlla el silenci. Commoció de l'aire. Uns balcons s'obren amb estrèpit. Ha passat un obús.

Homes, dones i criatures han corregut a l'altre cap del refugi: formen un grup compacte, els uns apretats contra els altres.

Mig segon. Un segon.

Les primeres paraules són pronunciades. Les veus encara panteixen d'espant: "¿Heu sentit?"; "Era una bomba!"; ¿On deu haver caigut?"; "Ha passat molt prop de nosaltres!".

Les primeres paraules ressonen en el refugi com un senyal de resurrecció.

El grup compacte s'ha desfet. Homes, dones i criatures retornen al lloc d'abans. Uns, drets contra la paret; altres — dones i vells — seuen en cadires baixes, i d'altres s'ajeuen a terra.

Una criatura de mesos, plora.

La vida continua en el refugi.

L'obús que portava la mort ha caigut més lluny.

Allà on ha caigut hi havia també homes, dones i criatures.

Ningú no tornarà a sentir les veus d'aquests homes i d'aquestes dones, ni el plor de les criatures.

El roncar dels avions, el xiulet dels obusos ja no tenen sentit per a ells. La mort se'ls ha endut enllà de l'odi i el terror.

LA CIUTAT FANTASTICA

Els barcelonins havíem oblidat la nit: ja no la coneixíem; la il·luminació nocturna dels carrers, dels aparadors de les botigues i dels rètols incandescents ens voltaven de raigs artificials que transmudaven la realitat de les coses. La realitat era substituïda per una aparença fictícia i brillant.

La guerra va tornar-nos l'emoció de la nit.

Les cases semblen tan altes — els terrats i les teulades clapegen el fons estellar d'ombres compactes i rectilínies—, la silueta dels arbres es destaca tan amunt que el vianant sent el seu cos sollevat per l'estrany desig d'enlairar-se per l'espai.

A baix, arran de terra, hi ha una llum somorta, misteriosa: una llum de tons blaus, i per ci per llà una ratlla de llum groguenca que surt per l'escletxa d'una porta mal tancada.

Passen els tramvies il·luminats a l'interior per la mateixa llum blava.

Un clam de sirena: la llum blava s'apaga, i no es veu per enlloc una ratlla de llum grogenca.

Els tramvies queden abandonats a la via com uns carromatos negres i sòrdids, esfondrats en un marge de carretera.

La nit ha quedat sola.

La ciutat amb els seus carrers i el tràfec dels seus habitants ha desaparegut dins la nit.

La nit desplega la seva màgia.

Un ample caminal, blanc de claror d'estels, s'obre enmig de la tenebra — en una hora llunyana, no se sap quan ni a on, no hi havia en aquest lloc un passeig?

Ens submergim en el record per a retrobar-nos a nosaltres mateixos.

El record ens diu: "En una altra hora — o en uns altres temps — ací hi havia un passeig".

Damunt el paviment blanc veiem dibuixada una finíssima randa d'ombres lleus.

Els arbres de banda i banda del passeig dibuixen a terra l'ombra prima i complicada de les branques nues guarnides de fulles seques o mig seques que fan una taca lleu: destacant-se enmig del dibuix de les branques i de les fulles, unes taques rodones d'ombra més compacta: uns fruits rodons, obscurs: l'ombra dels pardals!

El fruits del arbres de la Rambla barcelonina són els pardals: fruits encantats, voleiadissos, que desapareixen de dia i tornen a les branques — fruits cantadors — a les primeres hores del vespre.

Els pardals dormen el cap sota l'ala dins el silenci de la nit — nit d'alarma a la ciutat.

Ens sentim lleugers, sense pes. Tenim la sensació de què caminem per l'aire: petgem les branques, les fulles i els ocells: ni una branca es doblega, ni una fulla es mou, ni un ocell es desperta.

Arribem a una plaça d'estàtues blanques, de brolladors, de massissos i d'arbres baixos sota dels quals xiuxiuegen unes parelles d'enamorats; xiuxiueg i fresseig de fulles dins el silenci de la nit — nit d'alarma a la ciutat.

Caminem dins la claror dels estels i petgem les estàtues, els massissos, els arbres, i els caps invisibles dels enamorats: i somriem de les dolces paraules que es diuen i que sentim confoses amb el fresseig de les fulles.

Uns carrers sense arbres apareixen rectes, blancs, a dins de la negror: són les avingudes somniades per a fer via nit enllà, vers l'infinit!

ALES NEGRES I ALES DE PLATA

Era al matí. La llum del sol — or pàl·lid — banyava la ciutat. En els terrats de les cases — les parets emblanquinades feien contrast amb l'enrajolat vermellenc: rajoles de terra cuita — penjada a les cordes, la roba estesa, posada a secar, blanca, càndida...

El cel era d'un blau tendríssim, sense ni un núvol.

De sobte va sentir-se el roncar sord, llunyà, d'uns motors d'avions.

En el blau del cel es veieren uns punts negres, de primer gairebé imperceptibles, que, amb rapidesa esbalaïdora, adquirien precisió i una forma inconfusible.

Eren uns avions enemics que en esquadreta avançaven damunt la ciutat.

Ocells d'ales negres. Aus de mal averany.

Moments abans arribaven fins a nosaltres els crits joiosos d'unes criatures que jugaven al carrer, i — d'un terrat proper — el cant d'una dona que rentava i els cops de picador que acompanyaven la cantarella.

Ara tot és silenci. Un silenci d'angoixa.

Els crits de les criatures i el cant de la dona han cessat de cop — com en el bosc els ocells paren de cantar en pressentir la tempesta.

Moments després, llengües de foc i columnes de fum s'enlairaven per damunt les cases de la ciutat.

El fum negre entelava i entenebria la part baixa del cel; més amunt, en la immensitat — d'un blau tendríssim — uns nuvolets de fum — dels obusos antiaeris—, rodons i blancs com uns borallons de neu, es dissolien poc a poc.

* * *

Era a la tarda. El sol vessava el seu or opulent damunt la ciutat. Les parets emblanquinades i l'enrajolat vermellenc dels terrats es tenyien d'un groc de préssec madur.

El cel era d'un blau profund.

Va sentir-se el motor d'un avió.

Uns caps aparegueren a les finestres i als balcons: els ulls miraren temerosos cap al cel.

Oh, quin prodigi! En el cel d'un blau profund guspirejava un estel que vencia la llum del dia.

Era un avió que, il·luminat esbiaixadament pel sol, resplendia com si les seves ales fossin de plata brunyida.

Ocell d'ales blanques. Au de bon averany.

Un darrer llampec de lluïssors i l'avió desaparegué del nostre esguard.

L'endemà al matí, l'aire vibrava d'un brunziment continu de motors d'avions.

La gent s'aturava per les places i els carrers, sortia als balcons, pujava als terrats.

Uns avions d'ales d'argent volaven per l'espai. N'hi havia tants que ningú no els pogué comptar.

Els uns volaven tan baix que semblaven voler tocar a terra, d'altres es perdien dalt de tot del cel. Descrivien amples cercles damunt la ciutat.

La gent alçava els braços i saludava els avions d'ales d'argent; els crits i els picaments de mans afegien una nota alta, aguda, als sons greus de la simfonia dels motors.

Els avions d'ales d'argent — com les àguiles de Júpiter de l'antiga epopeia — en llur vol circular damunt la ciutat martiritzada pronosticaven corones de glòria!

Maria CARRATALÀ

MONOLEGS INTERIORS

EL CARDENAL

El vals s'ha fos. La vídua alegre ha mort de tristor, concentrada en un camp, per marxista. La princesa del dòlar ha hagut de fugir, perquè era jueva. Només la cervesa roman. I el Biergarten floreix de llúpol amargant i gammat amb tota la gatzara. Studenten nazis gambadegen d'ací d'allà, criden en ziga-zaga, esvàsticament, quan no alcen el boc i xarrupen l'escuma. Gaudeamus! Ara que som joves. Què deia aquell arquebisbe? Es maçó, és jueu, és catòlic! Heil Hitler. Mori Innitzer. Empaiteu-lo, punxeu-lo, esquartereu-lo.

La llum de l'ametista ha vacil·lat mentre la mà — tan benèidora — alçava solemnement el melindro, el baixava molt dignament cap a la xicra. La seva eminència emporprada pren xocolata. Senyor, com criden! Tot el carrer està ple d'ovelles esgarriades. Ovelles? Més aviat llops infidels sedejant de sang d'arquebisbe. Tant se val! La xocolata serà presa. No per punt, és clar; per principi. Ha saltat un vidre. Ha entrat una pedra duent un missatge de l'esvàstica. Què fa la policia? El familiar salta, xiscla, prega: «Es hora de retirar-nos, illustríssima.» Una altra pedra fa saltar la xicra. L'ametista empal·lideix. La xocolata no serà presa. El cardenal ja afronta el martiri.

Innitzer, Innitzer! Què penses dins la cambra amagada del teu palau, què sents dins la cambra cuirassada del teu cor? Quin beneit, aquest Hitler! Quina grolleria! Voler portar al cel la brutalitat de la terra! Wotan i el seu Walhalla. La fúria de Jehovà sense la suavitat de Jesús. Ach, am faria perdre la paciència. Quina poca diplomàcia! Les tropes d'assalt baixant directament de l'Empiri per estossinar els enemics. Anacrònic! Això és com allò de parar el sol perquè el poble escollit pogués matar filisteus amb claror de dia. Tan passat de moda! No té nom, això de voler-ho donar com l'última novetat. Innitzer sospira. Qui li farà entendre, pensa, que la nostra combinació és molt millor? Als altars, ben amunt, ben adorat, un déu de pau que irradia misericòrdia i mansuetud. Aquí, arran de terra, les grans trompades. La font de la bondat és tan remota, estimats germans meus! Tota la dolçor s'esbrava pel camí. I l'home és feble, tan feble, sobretot quan se sent fort. L'Església ja se'n fa càrrec. No es presta a beneir els uns i els altres, a tort i a dret? Bé, doncs, per què no deixen a les seves mans una bona educació totalitària? No és prou de confiança encara? No ha dissolt el Partit Popular de Dom Sturzo? No ha destroçat el Zentrum? Què volen més? La mà benèidora vacil·la lleument mentre es posa sobre un cor palpitant que ja afronta el martiri. Persecucions! Com si fóssim marxistes! Com si fóssim jueus! Una amarga protesta puja, com un gemec, als llavis que solien somriure pastoralment. No s'hi val, no s'hi val!

Vida paral·lela: La senyoreta Pilar de Sánchez, aristocràtica filofeixista no gaire dissimulada, té una cura especial a excusar les actuacions dels Savoies. Cau una bomba: moren moltes dones i infants. «Y ahora! — exclama Pilar —. Todo son mujeres y críos. ¿No hay hombres?» Cau una bomba i destroça un estanc. «Debían hacer piulas — diu Pilar —. Ves si no era un objetivo militar.» I així successivament. Fins que la bomba que cau toca el seu amant Pepe Pérez i el desfà. Pilar roda pel món de les cues sense l'antiga gallardia, amb uns ulls esgarriats, amb una cara perplexa de «yo no sabía que el mundo era ansí». L'endemà no es lleva. La minyona — una ex-monja — la troba al llit de cara al coixí. Els sanglots de Pilar fan onejar el sonier. Pilar protesta, entre sanglot i sanglot: «¡No se vale, no se vale!»

Innitzer! Pilar de Sánchez! Us veig agafadets de la mà, camí de Roma, a saber què us passa. Benet i Benito us ho podran detallar.

C. A. JORDANA

PORTUGAL I L'ESPANYA DE FRANCO

Ha arribat fins a la Premsa espanyola i estrangera el ressò de l'alarma de Portugal davant certes tendències iberistes de l'Espanya de Franco, que és l'hereva — pel temps que duri — de la vella Espanya monàrquica, negra i unitària. En el camp franquista es parla, en un llenguatge gairebé místic, de la unitat ibèrica, del restabliment de la unitat política peninsular. L'esperit imperialista del franquisme — moviment d'imitació, més cridaner que sòlid — ha de considerar forçosament com un dels seus objectius, no precisament la unió de Portugal i Espanya, unió que podria ésser feta tot respectant la llibertat nacional dels pobles de la Península, sinó el domini d'Espanya damunt de Portugal.

I és clar: per molts lligams de simpatia i de complicitat que hi hagi entre el Portugal d'Oliveira Salazar i l'Espanya de Franco, les propagandes imperialistes i iberistes del falangisme han fet reaccionar els amics i còmplices portuguesos dels facciosos espanyols. Oliveira Salazar mateix ha parlat d'aquestes propagandes, i volentles disculpar les ha qualificades de follies, atribuïbles a un excés d'entusiasme.

Cap português assenyat, però, deixa d'adonar-se del perill efectiu que representaria, per a la independència de Portugal, el triomf de Franco; triomf que afortunadament és cada dia més impossible, per a bé dels espanyols i dels portuguesos.

* * *

Els que coneixen la història peninsular han de trobar natural i lògica la tendència dels franquistes a dominar i absorbir Portugal. Un veritable unitari espanyol ha de mirar el cas històric i geogràfic de Portugal com el d'una Catalunya que ha fugit de la comunitat peninsular. Si un espanyol és unitari respecte a Catalunya, ho ha d'ésser també respecte a Portugal. Quan s'invoca la unitat geogràfica de la Península ibèrica no es pot oblidar que engloba Portugal més irrevocablement encara que Catalunya, puix que mentre la terra catalana està unida al continent pel costat dels Pireneus, Portugal queda separat d'aquell per l'estesa de les terres espanyoles i resta com isolat en la seva llenca de l'extrem sud-oest d'Europa.

Políticament, el franquisme vol tornar Espanya als temps de Felip II, Felip III i Felip IV. I en el triple període filipista de la branca hispànica de la Casa d'Austria, Portugal va formar part del reialme espanyol. Una conquesta militar, amb l'excusa del plet de la successió de la corona, va posar Portugal en mans de Felip II, i una revolta va treure'l de les mans de Felip IV. Per a ésser, doncs, completament filipista, el franquisme ha d'aspirar a la diguem-ne reconquesta del país lusità.

En realitat, la simpatia entre Oliveira Salazar i Franco ha estat purament circumstancial, i havia d'acabar refredant-se. En la hipòtesi que s'allargués gaire l'existència d'una Espanya franquista, vindria aviat, inevitablement, la antipatia i l'hostilitat. Serien de preveure conflictes diplomàtics i no seria improbable una topada bèl·lica, si Burgos, atiat per Roma i Berlin, perdés la por a l'ajut de Londres a Lisboa.

* * *

Una Espanya imperialista i unitària, encara que només sigui un bocí territorial d'Espanya, com l'actual Espanya de Franco, ha d'acabar essent enemiga de Portugal per la mateixa raó que és enemiga de Catalunya. L'odi dels franquistes a Catalunya es deu fonamentalment a la voluntat catalana de regir-se amb autonomia dins la vida interior, de conservar la pròpia fesomia lingüística i cultural i de mantenir la fidelitat a la pròpia ànima. I aquells que consideren intolerable l'autonomisme català, han de considerar més intolerable encara l'independentisme português.

Els unitaris espanyols — monàrquics o fills espirituals de la monarquia caiguda— tenen ben present, en l'aspecte històric, l'any 1640, que va veure l'alçament dels dos pobles, català i português, contra Felip IV i el seu primer ministre el comte d'Olivares. Aquell any, la revolta catalana, iniciada pel mes de maig, va donar ocasió a la revolta portuguesa, que va esclatar pel mes de desembre. Es curiós de recordar que el conflicte de la Cort de Madrid amb Portugal va ésser principalment degut a Felip IV, mentre que el conflicte amb Catalunya va ésser principalment degut a Olivares. Aquest mateix ho va dir: "La guerra de Portugal es del rey; la de Cataluña es mía..."

Per als franquistes, la guerra que ells han provocat a Espanya és, en gran part, una guerra contra Catalunya. Si la guanyessin — no la guanyaran pas! — es girarien després contra Portugal, a fi de realitzar la unitat peninsular dins l'esclavatge d'homes i pobles, que és una unitat que no poden acceptar Portugal, ni Catalunya, ni Euscadi. Ni Castella tampoc.

A. ROVIRA I VIRGILI

PRESTIDIGITADOR, per ALPRESA

D'ací dins encara en puc treure més coses.

LES NITS

(ve de la primera pàgina)

de pa. El silenci absolut que ho penetrava tot i l'encantament que la lluna posava sobre les runes, em suspenien fora del temps. Per moments, m'envaïa una pregona sensació de beatitud. Havia passat peripècies, enuigs i molèsties en el llarg viatge; feia moltes hores que no havia dormit, ni menjat calent, i, en canvi ¿quan havia tingut el meu esperit una tal lucidesa com aleshores? Tenia el front a tocar, però ningú ho hauria dit. Tanta era la placidesa de l'hora! Que lluny sentia jo de mi, tot el que havia vist i sentit a la reraguarda! Ja ni podia pensar-hi, com si fos un altre món. Només pensava en el que em voltava i em sentia feliç només de pensar que podria dormir tranquil·lament, tota una nit, i que demà seria un altre dia, que m'obriria un nou horitzó.

L'endemà em vaig llevar més fresc i lleuger que mai. Un altre rosegó de pa, i me'n vaig anar a l'extrem del poble, disposat a agafar el primer cotxe que passés. Com que tardà molta estona, vaig poder mirar-me a pler una petita vall plena d'ametllers florits. I amb aquesta visió idíl·lica, vaig baixar altre cop, cap a Barraques, ple d'optimisme, a despit de l'àrida plana que continuava estenent-se — i el temps que s'hi estendrà! — sota l'embat del sol nou, en tota l'extensió que s'albirava.

Josep SOL

LA GUERRA I ELS LLIBRES

«Raó i sentiment de la nostra guerra», amb il·lustracions de Francesc Domingo. — Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Serveis de Cultura al Front. Barcelona, 1938.

Amb l'opuscle anònim Raó i sentiment de la nostra guerra, *bellament presentat, el Departament de Cultura de la Generalitat ha inaugurat una col·lecció dedicada als combatents catalans posada sota la cura dels Serveis de Cultura al Front. La labor empresa mereix tots els elogis; aquests llibrets, dels quals n'han aparegut ja tres o quatre — molts d'ells no és el lloc més indicat per a parlar-ne aquesta secció—, seran uns fidels companys dels soldats catalans i els portaran una bella alenada de catalanitat.*

Raó i sentiment de la nostra guerra *és un clam entusiasta adreçat als soldats que els explica les causes altíssimes i nobles per les quals mantenim abrivadament la guerra contra el feixisme internacional invasor d'Espanya. Amb un llenguatge literari i alat molt escaient, examina i fa comprendre els motius pels quals es combat. Cada una de les raons desfila, amb el seu profund contingut humà, amb la seva lògica concloent, pels ulls del lector i li encomana el sentiment de la causa noble que defensa amb les armes a la mà.*

Cada capítol està dedicat a una de les raons que ens impulsen, com un deure sagrat, a la resistència. Els soldats de la República lluiten per defensar-se, perquè han estat atacats; lluiten per la llibertat i per la mateixa subsistència dels éssers volguts i de la terra que els ha donat la vida; lluiten per Catalunya i per la independència de tota Espanya; lluiten per evitar la invasió que ens imposaria una manera d'ésser estranya; lluiten contra els traïdors que s'han venut la pàtria; lluiten en defensa del règim republicà que el poble s'ha donat; lluiten per un millorament social, per un règim més just; lluiten pel benestar i la pau; lluiten per la cultura; lluiten pels nostres infants; lluiten per oposar-se a l'opressió del món. Els raonaments, justos, precisos, convincents, prenen sovint una emoció punyent. La millor lloança que es pot fer d'aquesta obreta, que representa el gros defecte de no anar signada, és constatar que si fos possible que, avui encara, hi hagués algú que ignorés les causes per les quals ha estat arrencat de la seva llar i de la seva feina habitual per a agafar les armes, després de la lectura de Raó i sentiment de la nostra guerra *no tindria ja cap dubte.*

L'obra és extraordinàriament enriquida amb il·lustracions de Francesc Domingo, abundantment prodigades en les seves pàgines. L'art delicat i meravellós de Domingo es mostra íntegrament en molts dels dibuixos; el seu traç suau i vigorós alhora, pouat en el més profund del seu cor, té, en les il·lustracions de l'opuscle, moments que apareix en tot el seu esclat. Els infants, especialitat del seu art, són magnífics. Raó i sentiment de la nostra guerra *veu augmentada la seva força sentimental i convincent per virtut de les il·lustracions de Francesc Domingo.*

(c) Ministerio de Cultura 2006

INTENCIONS

UN LLIBRE I UNA NIT

La casa, sola, negra, sinistra, es dreça, fora de camí, en un pla dalt la muntanya. Per arribar-hi cal passar un camí de ferradura — camí, per tant, ideal per als feixistes — que ens ha obligat a deixar el cotxe en una "pallera". Ací no hi ha el bell costum, com a marina, de blanquejar les pagesies. Ací les pagesies són de color de terra, de color de pedra, i es confonen fàcilment amb la terra i amb les pedres. Això, que en estètica és tal vegada un desavantatge, en guerra és un avantatge indubtable, car així la visibilitat per a l'aviació queda un xic limitada. La façana principal d'aquesta casa, d'aquesta masia a l'alta muntanya, és foradada per la porta en arc — al costat de la qual hi ha una pedra que fa funcions de banc—, tres balcons i quatre finestres sota la visera de la teulada. Els balcons tenen barana de fusta, i d'un d'ells, el del mig, penja la cabellera grisa i despentinada d'una clavellina. A un costat de la casa hi una altra construcció, més rústega, que serveix de pallera — on s'aixopluguen els pobres que van de camí—, de corral — cacareig metàl·lic de les gallines i el gall superb, que té una cresta com una barretina — i de cort dels porcells que, en caure la tarda — es veu que és l'hora del ranxo — armen un aldarull de mil dimonis.

Per arribar a la casa cal travessar un riu — que passa entre un espadat de muntanyes i un bosc de pins i alzines on abunden els senglars i unes altres bèsties més perilloses i menyspreables: els que han mancat al seu deure i, per a no empunyar les armes a les trinxeres, s'han posat fora de la llei. El lloc propici a tots els paranys i emboscades, és francament sinistre. En aquest bosc, en aquesta casa, en aquestes muntanyes, encara es viu el record punyent i feroç de l'última carlinada. I no molt lluny d'ací un meu besavi, general carlí, llançava daltabaix del riu el comte d'Espanya.

A la casa hi ha un vell, una vella, una dona, un vailet. El vell, que ja no pot valdre's — o tal vegada ho fingeix—, està mig idiotitzat i es passa les hores al sol — quan en fa — o vora el foc, amb les mans tremoloses damunt el ventre hidròpic. La vella té una mirada recelosa, inquisitiva, una veu aspra i esquerdada, un aire de bruixa. La jove és experimentada, angulosa, té els cabells negres, un somriure fred i estrany, i un perfil de cabra. El vailet és una pobra bestiola que es revolca pel fang de la cort, va sempre ple d'esgarrapades i nafres i, si parla — que no n'estic segur, car els sons que articula tenen ben poca relació amb el llenguatge pròpiament dit — és per casualitat, perquè Déu es veu que és un bromista. Tota aquesta gent fan pudor — no es deuen haver rentat mai — i em fan l'efecte que no tenen res a veure amb la humana criatura subjecte al mal físic — únic que poden sentir — al metafísic i al moral.

No sé si a Barcelona encara hi fa calor — aquella suau i dolça tardor barcelonina!—, no sé si encara les noies llueixen les seves bruses de seda clares i escollades. Ací dalt fa fred, un fred veritable. Ha començat l'època de les pluges i aviat començarà la de les neus. Als matins, fins ben entrat el matí, la boira posa els seus vels espessos damunt el pla. Es un clima deliciós per als nois de "serveis auxiliars" que m'han enviat. De fa molts dies — de primers de setembre — que, en aquesta pagesia, crema nit i dia la llar de foc. I vora la llar m'assec amb els tres minyons que m'acompanyen, per a eixugar-me la mullena. A fora ha esclatat una tempesta espectacular i magnífica que fa de molt bon contemplar des de la vora del foc, però que al que va de camí li deu fer ben poca gràcia. La pluja, desfermada, cau amb una força terrible, i la seva remor ens obliga, per a poder-nos entendre, a parlar a crits, com si tots fóssim sords. Els llamps ratllen el cel de color de sofre. Els trons esclaten com canonades.

La gent de la casa ens ha rebut de mala gana, a contracor, per força. Estan esporuguits i ens miren amb recel. Sense l'uniforme que vestim segurament ens haurien deixat al ras. Saben, però, que estem en guerra, i cal fer bona cara al mal temps. Això de "bona cara" és un dir, car per als pobladors de la masia fer bona cara és totalment impossible. Malgrat haver-los dit que pagarem el sopar, si gosessin ens haurien deixat sense sopar. No poden, però, i es resignen. La vista de les armes els convenç. I, sobretot, el meu monocle els fa una gran impressió.

En havent sopat — això de sopar també és un dir — pregunto, encara que comprenc l'absurditat de la pregunta — si a la casa hi ha algun llibre. S'esguarden estranyats, esbalaïts.

El vell diu, aspre, sorrut, gairebé ofès, gairebé orgullós:

—Ací no sabem llegir.

La noia, però, després de dubtar uns moments, confessa:

—Em sembla que uns soldats que passaren, fa temps, se'n deixaren un.

Mentre ha anat a cercar-lo, pregunto:

—N'hi passen sovint de soldats per ací?

—Molt pocs, gràcies a Déu — mormola la vella—, car això és molt isolat.

I, recelosa, plena d'una angúnia que no pot amagar, afegeix, per a veure el que responc:

—S'hi ha de venir expressament ací...

Jo, però, no responc.

I retorna la noia amb el llibre, que em servirà per a passar la nit. Aquest llibre que m'han dut es titula **El sentimiento de tristeza en la literatura contemporánea.** El signa José Deleito Piñuela, que fa constar el seu càrrec de "catedrático en la Universidad de Valencia". El publica Editorial Minerva, S. A. — avui ja desapareguda—, de Barcelona, sense data de publicació.

Ara és alta nit, estic gairebé sol a l'ampla i negra cuina de la masia. Crema un bon foc i a fora segueix plovent a bots i a barrals. Rera la porta, embolicat amb una manta, dorm un dels soldats que han vingut amb mi. Jo tinc el llibre obert damunt la taula i vaig llegint, esbalaït, gairebé escandalitzat, l'obra d'aquest senyor Deleito, que ha pogut ésser catedràtic d'una Universitat espanyola. No crec que mai s'hagin superat en crítica — i ja és creure! — les bajanades d'aquest pobre senyor. Mai no he llegit una crítica més fada, més pedestre, més obtusa, més burgesa en el sentit pejoratiu del mot. Bourget i Prevost li semblen dos gran novel·listes; compara Alexandre Dumas (fill) amb Ibsen; l'obra de grans escriptors com Zola i Barbusse la invectiva amb una miopia vergonyosa. Fa l'efecte, a través de la lectura d'aquest llibre, que al pobre home tan sols poden plaure-li les novel·les (sic) de Pérez i Pérez.

El que fa gràcia, però, és que — actuant de dòmine, de magister dixit — escriu a la pàgina 437: "En la inmensa crisis espiritual y social a que asistimos, ¿qué gestación se prepara? ¿Qué mundo nuevo alborea sobre las ruinas del que estamos viendo hundirse? ¿Qué mejoras y adelantos, qué luz, qué armonía confortadora saldrán del caos actual?"

Deixo el llibre damunt la taula. I penso, irònicament, en les "mejoras y adelantos". en "la armonía confortadora": Xina envaïda pel Japó, la massacre d'Abissínia, Espanya lliurada a l'estranger pel traïdor Franco en col·laboració de la No Intervenció, Txecoslovàquia anihilada, Chamberlain, Daladier, Mussolini, Hitler...

I una glopada de fàstig immens em puja a la gorja.

Lluís CAPDEVILA

UN LLIBRE I UNA EPOCA

No hi ha res tan curiós com el nostre retorn, ja grans, als temps que visqueren aquells que ho eren quan nosaltres érem petits. Es un temps de fru-fru, onomatopeia que expressa la remor dels enagos enravanats de midó, com la bugada estesa a la serena d'hivern.

Dies de "La Saeta", dels primers passos del cinematògraf, del tren Renart, de la guerra russo-japonesa, de la bella Otero i de les primeres vagues obreres rebudes a garrotades, com social presagi de sagnants reivindicacions.

D'aquell temps m'ha arribat a la mà un llibre d'un sabor pintoresc poc comú a hores d'ara, el qual ve a ésser com una espècie d'analectes, que pinta diàfanament la vida, els costums, l'esperit i l'ànima de París, fent-me viure retrospectivament la ciutat del món que s'ha mantingut més immutable urbanament.

¿Per què m'ha cridat l'atenció un llibre de primers de segle sobre París i no un que em reconstruís, per la imatge i per la paraula escrita, la vida de la nostra Barcelona?

Perquè París penetrà en mi com un dard roent sortit del buirac de la meva joventut; perquè s'ensopegà amb la meva existència, al revés de Barcelona, amb la qual vaig ensopegar-hi jo. París et busca, mentre que Barcelona t'espera impassible, com una matrona protectora i no com una amant ben disposada.

Per això tots els que de joves hem viscut a París, ens sentim atrets pels seus encisos, per la seva ànima, i ens escau escorcollar els seus secrets com aquell casat que, fidel si més no, i satisfet de la dona, no deixa de preocupar-se d'aquella que fou la seva amant.

Aquest llibre és com una guia. Un "Paris la Nuit — Paris le Jour" que reflexa la realitat d'aquell temps, que us atreu com una llum atreu la falena. Es també com un fat que us transporta per tots els recons de la gran ciutat, orientant-vos com un locuaç cicerone, situant-vos en aquella època amb profusió de fotografies.

Es a base de literatura sense circumloquis, que us fa cobejar coses que foren i que no tornaran. Clarícia d'una existència més apacible que la d'ara, us enlluerna, però també us atempera, com si aleshores els vicis no fossin tan violents, però sí més anecdòtics.

RICARD OPISSO: TIPUS DE «L'ANGE GABRIEL»

No hi ha cap ciutat del món en la que la sensació del plaer sigui més puixant i més variable que a París. Tot distreu, tot diverteix, tot encisa, tot instrueix. Traüllant pels carrers, pels bulevards, pels jardins, pels molls del Sena, quantes escenes boniques i pintoresques, quina capacitat de quadres vivents!

Acobla també molts plaers d'ordre estètic, que són, abans que tot, intel·lectuals, o sia el costat seriós de la gran capital cosmopolita.

Aquest llibre és la clau d'or que obria aquest paradís als nostres avis i als nostres pares. Per a mi, que servo l'experiència dels meus dies parisencs, és com una mena de recordatori de la joventut, d'unes coses que vaig veure madurades pel temps. I la meva experiència és com una ciència, una ciència que no s'adquireix si no és a base d'atreviment, i és precisament aquest atreviment el que aquells que eren grans, quan jo era encara petit, devien buscar en les pàgines d'aquest llibre, d'aquest llibre que ha vingut a parar a les meves mans com un document d'incalculable valor rememoratiu.

En ell desfila tot allò que pot preocupar, divertir, orientar o interessar al turista, descrivint la vida dels establiments, barris i tipus de més relleu en la vida alegre, galant o espectacular de la capital, des dels més elevats fins als més baixos, de Maxim's als balls d'empenta de la rue Mouffetard, embriagadors com l'alè d'un alcohòlic inveterat.

Parla dels barris baixos, del bulevard de Montmartre al carrer de la Tombarella, passant per balls, cafès, hotels i restaurants; pintants cabarets com "L'Ange Gabriel", a la façana del qual un fanal quadrangular es gronxa en l'aire, precedit, a guisa de barbacana, d'un àngel de ferro pintat. Es l'emblema d'aquest cabaret estrambòtic. Si aquests defores són simbòlics, l'interior no ho és gaire. La planta baixa té l'aspecte ordinari d'una taverna. No s'hi veuen madones, verges, ni àngels com els de Fra Angèlico. La sala de l'entresol, a la qual es puja per una escala de cargol, s'obre cap a mitja nit i es tanca amb claror diürna.

Entre una boira empestada de relents de begudes vidriolades, un pilot de clients, arribats de tots els recons crapulosos de París, gesticula en mig del soroll de vasos que dominen les cançons baixes dels virtuosos de la rufianeria, acompanyades per un acordió.

Damunt de les teulades de marbre blanc, es poden llegir els noms de criminals célebres guillotinats, al costat de noms de barandes i d'elegies escrites amb llapis.

L'única finestra darrera la qual es balanceja l'ensenya, ofereix, per transparència, una grollera pintura en la que l'àngel Gabriel i un gendarme es troben per casualitat. Però la decoració de les parets és més original i xarona. Unes pintures murals, disposades entorn de la sala, conten com l'àngel guardià desembarcà un bon dia a París, com un estranger curiós d'iniciar-se a les disbauxes de la capital, i en féu el seu camí de Damàs. Se'l veu al Moulin Rouge aprenent de ballar amb unes mocetes i després lliurat als plaers més secrets de l'amor.

Reprenent la seva missió d'àngel protector, se'l veu bressolant els somnis de dona de la vida, amb visions de sacs d'or; més enllà, vetllant sobre les dolces nits de concubinatge, protegint la dona que desvalisa, en un hotel, a un banau que dorm. Acompanya a passejar en tàndem a una graciosa noieta i després, tip i fastiguejat, empaitat pel diable i pels agents de policia, l'Angel Gabriel s'entorna al paradís.

Després ve l'apoteosi de l'àngel, amb un cel sanganejant, damunt d'un horitzó de gorres d'apatxe i de cares en fulla de ganivet.

En aquest cabaret es reuneix l'escuma de l'empedrat de París i hom l'endevina amb tota la seva covardia i maldat a les planes del llibre que em sobta, com em sobtaria un bigoti 1905 o un interior de dona de la mateixa època, dintre el dinamisme i ximpleria dels jorns moderns.

Al costat dels baixos fons, les passejades al bosc de Bolonya, l'hora del te, la frivolitat reglamentada, la puerilitat embafadora i la coqueteria parisenca cent per mil. Es tot un món vell cada dia més nou pels que l'hem viscut com a peça de museu. Els noms dels establiments, de les artistes coreogràfiques d'aleshores, els cotxes de punt, els automòbils en pla de sorpresa, una pau que semblava eterna, Badrines i Santos Dumont, el misteri de Fallières i tot el suc i el bruc d'una dècada feliç, es perfila, s'acusa i torna als nostres anys, que voldríem fossin els d'aquells que, si la visqueren, fou perquè no l'oblidéssim nosaltres.

Perran CANYAMERES

• T A L A I A •

ANNA SEGHERS

¿Com fer la síntesi de l'obra d'Anna Seghers? «La Revolta dels Pescadors» va portar el seu nom al gran públic. Piscator va dirigir la filmació d'aquesta obra de la intensíssima escriptora revolucionària alemanya.

Recordo que el film no em va fer pas la mateixa impressió de la novella. Les fesomies dels pescadors, a primer pla; els episodis de la lluita, el mateix paisatge — malgrat ésser l'autèntic—; la figura inoblidable de Maria Kedennek; altres dues figures, també remarcadíssimes en el llibre, la d'Andreu Bruyn i la de Hull, en moure's en el celluloide no semblaven pas d'Anna Seghers. S'alentien, es «desdramatitzaven» buidant-se; els trets acusadíssims de realitat externa que se'ls volia donar anaven en perjudici de la realitat interna dels personatges.

Altres obres d'Anna Seghers m'han mostrat la gran quantitat de vida profunda que tenen les creacions d'aquesta autora: una vida interior que s'enganya amb el paisatge, que es fon amb els objectes més familiars dels seus protagonistes, que cria lligams invisibles dels que no tenen consciència els que els perceben. I cal remarcar que Anna Seghers gairebé mai no s'atura per descriure les emocions i els sentiments dels seus personatges. Esquematitza. Barreja. Recull natura i l'introdueix pels porus de les seves creacions. Volatilitza un xic els seus herois i n'empolsina la natura que els envolta.

Tant com «La Revolta dels Pescadors» en són exemple les planes d'«A través del Febrer», consagrades a la lluita contra el feixisme de la classe obrera de Viena. ¿Què dóna aquest to d'epopeia, de poematització al detall just i precís d'una lluita? Les barreges de natura i d'homes que fa Anna Seghers. Eigner, un dels protagonistes d'«A través del Febrer», ens mostra el seu pas del socialdemocratisme al comunisme i el seu cogitar té febre de dies tardorals, relliscament sedós de fulla morta, tarda de boira hivernenca, una boira alemanya de la que només trobem l'enganxament en els contes de la Selva Negra i en les novelles d'Alfred Döblin. L'escena de lluita, quan Eigner veu assassinat el seu fill en els seus propis braços, sota d'uns cels carregats de nit desolada, és de cançó de gesta. I fent contrast amb la fermesa d'edificació d'Eigner, un altre tipus, el de Willaschek, un sensefeina jove, passiu i carent de consciència neta de la vida, canvia, es «deslarvatitza» a ulls del llegidor i, el que el segueix, pot percebre com la gota d'aigua d'una experiència de lluita, va caient, filtrant-se, amb perfídia reformadora, dintre d'una cosa sense fites, immensa, l'esperit de l'home. «A través del Febrer» deixa a tothora d'ésser un llibre de combat per a ésser un llibre de vida, de vida combativa, literatura autèntica d'una època que no pot acceptar el viure que no lluiti.

«Sagen von Artemis»; «Grubetsch», i àdhuc la vibració dialogada que és el «Procés de Joana d'Arc», segueixen confirmant-me el «fer» especialíssim d'Anna Seghers i el seu do de tints. El paisatge taca un home. Un home dóna ombra a l'hora. Un clima és el pèndol que tictaqueja damunt d'un cor. Una vida aclareix, com la llumeta d'un gresol, el doblegament de moltes nits apretades sobre els vidres d'una finestra. Anna Seghers ens fa veure homes paralitzats per la reflexió. Hores de sol matxucades per la tragèdia. Una ermilla arrugant-se, grotescament agitada, sobre els sacsons de la panxa d'un burgès. Tota una llar penjada arran d'una porta com una pell de conill en un clau de paret de suburbi. I així són dites realitats de reportatge, escenes viscudes que passen ja al llibre motllejades pel treball de l'escriptora que les fixa en alt relleu. I així també és com Anna Seghers arriba a les escenes tràgiques de les seves obres puixant com poques. Un home s'hi blega, malferit o imprecant i aquest home és fet de tot el que li ha apropat la vida, en una «totalitat» ben d'Anna Seghers. El celluloide no pot pas donar aquesta totalitat que fa la grandesa de l'autora de «Revolta dels Pescadors». Anna Seghers va molt més endintre de les façanes.

ELS ARRECONATS

En un reconet de la nostra estimada Catalunya, Prudenci Bertrana, el gran novel·lista català, va fent la seva obra, sense voler adonar-se del feixuc silenci que es va deixant caure damunt d'ell.

PRUDENCI BERTRANA

Cap dels múltiples projectes editorials enjegats últimament no esmenta Prudenci Bertrana. El nom del primer novel·lista de la nostra terra passa per alt als que bruixolen el moment literari present.

Prudenci Bertrana és un més entre els arreconats.

Per què? Misteri. No l'explicaré pas si recordo que Prudenci Bertrana no és home de penyes; si dic que Prudenci Bertrana té una altivesa d'independent; si esmento que Prudenci Bertrana no ha cregut mai convenient apuntalar ningú perquè l'apuntalessin, si faig avinent que Prudenci Bertrana no és tampoc home d'antesala de despatx d'influent; si revelo que Prudenci Bertrana troba que la companyia de la natura li plau més que la dels homes.

Algú em pot replicar: «Prudenci Bertrana s'ha arreconat ell mateix».

¿Ho creurà el que m'ho repliqui? Admetem-ho, però, per arribar a la fita de les concessions. I si així fos, ¿per què no cercar-lo? ¿Per què no fer els possibles per a tenir-lo a la vora? ¿Per què no esperonar la seva producció? L'ilustre autor de «L'hereu», d'«El vagabund», escriu per ell mateix, per necessitat d'escriure i, malgrat que aquesta cal que sigui la posició de l'escriptor, tots sabem com és estimulant el fervor que ens envolta, l'interès que la nostra obra desperta, l'acompanyats que ens sentim en l'esforç.

Jo — ingenu sempre — m'he preguntat moltes vegades: «¿Què poden adduir, justificatiu d'un menysteniment, els que arreconen Prudenci Bertrana? ¿Que a Catalunya sobren novel·listes? ¿Que l'autor de «La lloca de la vídua» no es tan «gramàtic» com el voldrien? ¿Que els fa nosa? ¿Que no és del seu tarannà? ¿Que prudenci Bertrana té una empenta no pas corrent i la diferència cou?

Em perdo en un laberinte de preguntes. I em perdria també en un laberinte de consideracions si pretengués explicar-me el per què, en una literatura de començament, on manca tot, com la nostra, pugui semblar que, descomptats uns quants, tot hi sobra.

Novel·listes del tremp de l'Oller i Rabassa passen sense votació. Novel·listes tan vius com Joan Santamaria no figuren en llista. I el mateix esdevé amb els poetes. (La posició adoptada per alguns davant de l'obra d'Agustí Esclasans és vergonyosa.) I el mateix succeeix amb una bona majoria de notables escriptors refusats per l'esperit d'un grup absorbent que s'atrinxera en un esfilagarsat i vagorós credo artístic.

¿Se m'acusarà de manies persecutòries? Per a esvair l'acusació en tindré prou amb dir: Vegi's els noms que es fan dringar un dia i un altre i tingui's en compte la quantitat i qualitat dels noms que es deixen a recó, que s'obliden.

El nom de Prudenci Bertrana és dels arreconats. Sabem que a ell li és indiferent i que segueix treballant en una nova obra magnífica. Els qui n'han escoltat fragments diuen que és del més intens que ha escrit Prudenci Bertrana. No és pas perquè cregui que a Bertrana li calgui que li sacsegin el nom que escric aquesta nota, ni perquè demani per a ell llocs que ja se li havien d'haver donat sense que ningú els demanés. Es com a català que em dolc d'una posició de mesquinesa, d'absorció, d'egoisme i d'injustícia que no s'hauria d'adoptar ni hauria d'ésser possible que adoptés ningú. I en aquests temps molt menys que en altres.

Ramon VINYES

(c) Ministerio de Cultura 2006

SALO DE TARDOR 1938

LA PINTURA

i II

M. DURBAN: «NATURA MORTA I VIVA»

Completarem la impressió donada en el nostre article anterior referent a la Secció de Pintura d'aquesta important manifestació d'Art, tot i fent, degut a la manca d'espai, una ràpida relació de les característiques més sobresortints de les restants obres exposades; tasca que, ben a contra cor, preveiem ja incompleta donat el nombre d'expositors, però que desenvoluparem d'acord amb l'ordre alfabètic a fi d'evitar involuntaris oblits.

ALFRED FIGUERAS: «DUES NENES REFUGIADES»

Destacarem, en primer lloc, "La fira", de Martí Bas, plena de suggestió i de color, de finors expressives i pictòriques. De Carles Beques ens interessa més l'"Autoretrat" que les figures femenines, mentre que Ramon Calsina ens mostra en el seu "Taller d'artista" una nova mostra de la seva pintura d'ambient i de caràcter museístic, amb una tendència, que considerem inevitable, a l'amanerament.

Joan Canalis es troba excellentment representat amb les dues "Natures mortes", d'una forta qualitat; com són també d'un gran interès els quadres de Joan Cases "Mas i gallines" i "Natura morta".

Julià Castedo persisteix en la seva pintura plana, de tonalitats clares i, com a tal, un bon xic prima, mentre que Antoni Claver ens mostra en el seu retrat "Lluïsa" una pintura de caire fortament modern. Antoni Costa, el jove mestre de la composició i la construcció, presenta "Evadits", tela enèrgica i apassionada, bloc compacte de formes i colors, que és una de les obres més riques en unitat que li coneixem.

Josep Castellanas revela, amb els seus "Afores de Barcelona", una visió molt afinada i traduïda amb gran destresa.

Gustau Cochet segueix oferint-nos les seves amples composicions, una mica crues de colors, per bé que d'una factura molt personal, a la vegada que Daura ens dóna tres mostres de la seva pintura clara, un xic imprecisa, encara que d'una innegable finor.

Cal considerar com una novetat el quadre de Martí Durban "Natura morta i viva", de tema desconcertant i amb una certa desproporció en la grandària de les figures, la qual cosa fa contrastar massa la silueta de primer terme amb les massa petites del segon.

Amb tot, es tracta d'una obra ambiciosa, una obra de pintor nat, en la qual abunden subtils i exquisides qualitats pictòriques.

Feliu Elias se'ns mostra amb "La cosidora" el pintor precís i minuciós de sempre. Montserrat Fargas exposa "El fruiter" i "Préssecs i flors", dues teles extraordinàriament sensibles, incisives de línia i finíssimes de color, i Antonio Ferreter un "Nu" resolt amb destresa.

Alfred Figueras, que ha fet uns enormes progressos, ens ofereix una de les aportacions més importants del Saló amb tres obres aspres i rudes, intensament expressives, en les quals són tractades amb idèntic mestratge la forma i les colors, obres tan sòlidament estructurades com riques en saborosa matèria pictòrica.

Revelen també un fort temperament les quatre teles del pintor Pedro Flores, teles tan riques d'atmosfera evocadora com de qualitats plàstiques, obres de pintor, però també de poeta, en les quals la lliçó del cubisme és endolcida amb matisos i subtileses colorístiques d'una gran riquesa.

De Josep Forteya cal remarcar quatre aquarelles realitzades amb tècnica molt simple, i d'Albert Junyent el quadret "La patrulla de guàrdia", obra finíssima, tot i que la seva interpretació sigui un xic freda. D'Olaguer Junyent és notable el quadre "Esplugues de Francolí", i de Francesc Labarta la tela titulada "La pèrgola".

Esmentarem, pel seu interès, les teles "Carrer dels Caputxins" i "Paisatge d'Horta", de Francesc Marsà, i els retrat i figura d'Enric Money. De Navarro Ramon cal remarcar el contrast un bon xic brusc que ofereixen, per la seva entonació, les dues teles per ell presentades i de les quals preferim el "Barri obrer".

Domènec Oliver exposa quatre notables retrats, i Jacint Olivé quatre aspectes de suburbi plens de sol i de color. El d'Horta, d'un esclat lluminós extraordinari, és, pel nostre gust, magistral.

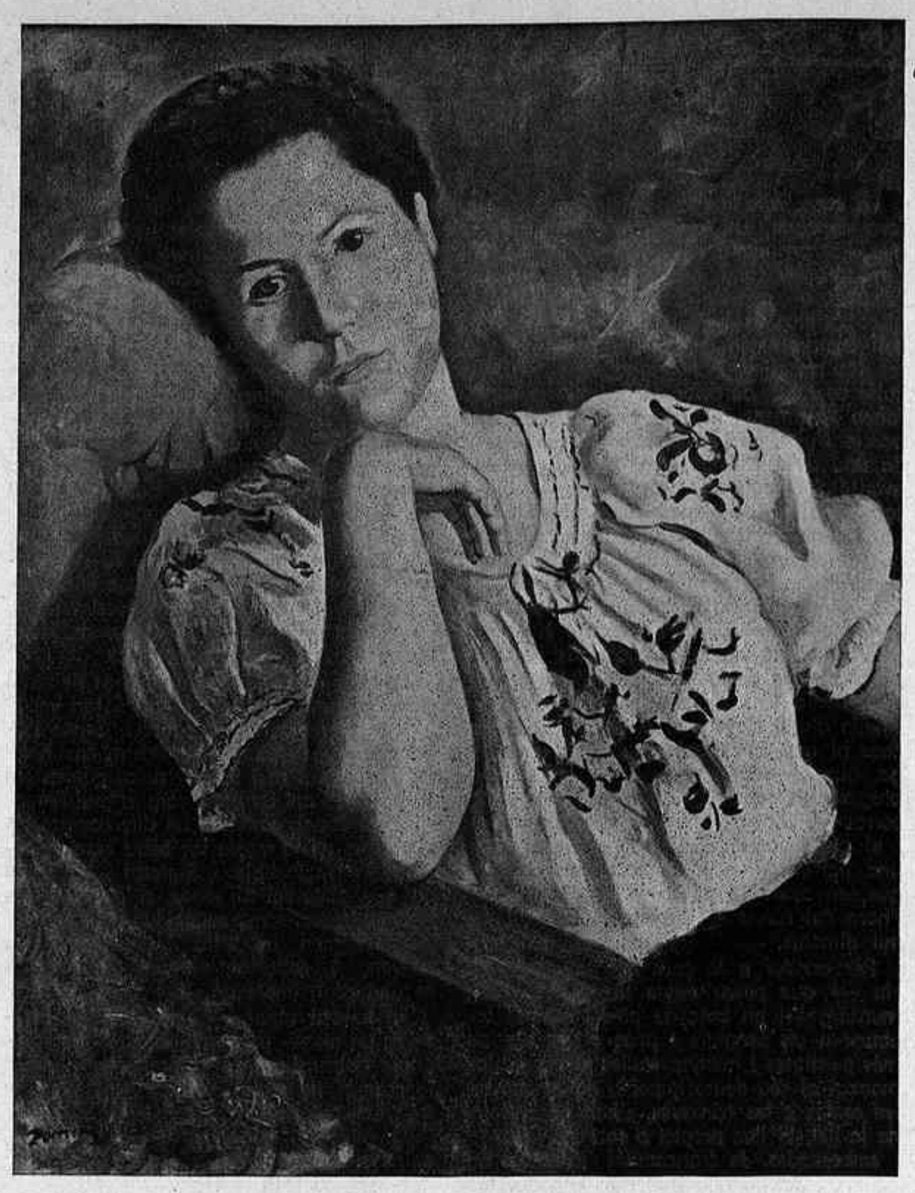

F. DOMINGO: «RETRAT»

Dels dos paisatges presentats pel pintor Rafael M. Padilla, sobresurt per la seva frescor i exquisida composició el que duu per títol "Prat de la Font de la Noguera", com entre les teles presentades per Iu Pascual és de remarcar, al costat de l'obra recent "Muntanyes i teulades", els paisatges "Font Moixina", "La devesa", "Girona" i "Incís de tardor", que innegablement recorden les obres dels seus primers temps, com les obres de F. Planas Dòria assenyalen una confirmació del seu prestigi,.

Amb les obres "Taula de músic", "Viatge" i "Taula de cuina", Angel Planells es manifesta dintre del realisme més cru, mentre Marcel·lí Porta acusa la seva vàlua amb el quadre "La vídua", d'intencionada estilització.

Finalment cal esmentar, ultra els dos paisatges de Maurici Valls Quer, les tres teles de factura francament detallista de Josep Ventosa i les obres dels Vidal Gomà i Vidal Roland, un seguit de noms d'artistes notables com Miquel Viladric, autor d'uns sorprenents retrats, Anna Aguilera, Rafael Alemany, Miquel Alonso, A. Antiga, Eduard Aracil, Jaume Bassa, Antoni Bayo, Josep Blau, R. Borrell i Pla, Germà Bosch, J. Casals Peypoch, Joan Casa, Marí Elias, Josep Franch, Amadeu Freixes, Manuel Gandara, Ferran Garcia, Antoni Garcia M., Angel Gimeno, Josep Grañó, Lluís M. Güell, Ferran Guerrero, Rafael Ulla, Frederic Llovera, Ramon Llovet, Elvira Malagarriga, Ramon Martí, Josep Mallol, C. Martínez Tarrasso, Lluís Masriera, Joan Matas, Enric Moneny, Nicolau Moral, Joan Noguer, Evelí Palà, Josep Panyella, A. Pérez Garcia, J. Picó Martí, Joan Ponsà, Anna Raurell, Martí Romagosa, Joan Roqueta, Antoni Rosic, P. Sabaté Jaume, J. Sabater Mur, Josep Salvà, Ramon Sanvicents, Ernest Santasusagna, G. V. Sergio, Alexandre Siches, S. Soler Castillo, J. Tort-Torres Antònia Trencs, Carles Valero, F. Vidal Galicia i E. Vilàjosana, etc., els quals amb la seva aportació, acaben d'arrodonir l'alt interès del Saló de Tardor 1938, amb tant d'èxit obert durant la darrera quinzena a la Sala d'Exposicions del Casal de la Cultura.

Ramon de P. VAYREDA

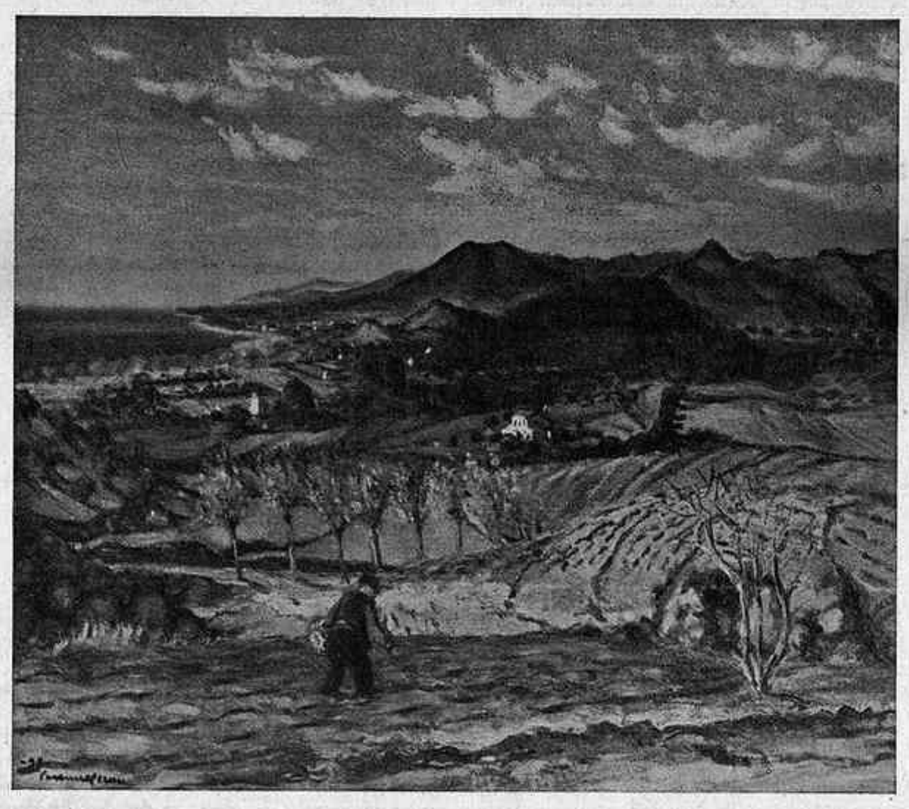

J. COMMELERAN: «RECO DE CALDES»

REVISIONS: EL CUBISME

UN LLIBRE D'ALBERT GLEIZES

El Petit-Palais de París reunia, fa dos mesos, en la seva 32 exposició dels artistes d'aquest temps, de la qual ja parlàrem succintament ací, alguns pintors cubistes, agrupats sota la direcció d'Albert Gleizes, teòric eminent, alhora que pràctic del cubisme.

Ja és sabut que aquest moviment pictòric va néixer alguns anys abans de la guerra europea, el 1910, en reacció contra certes febleses de l'impressionisme. Avui té el seu lloc en la història de l'art, lloc que s'afirma tant o més important que el de l'impressionisme.

Les seves lleis han estat perfectament definides, ens sembla, en una obra excellent de Maurice Reynal, "La pintura del 1906 als nostres dies". Algunes frases podrien resumir-ne l'esperit:

"...Línies i colors tenen llur llengua pròpia... Es perfectament possible de garantir-los una perfecta autonomia, de demanar-los de constituir una obra, fora de tota evocació del real. El diamant no necessita ésser tallat en forma de cor per a ésser bell."

Però fora de la realitat hi ha una realitat transcendent l'expressió de la qual pretenia servir el cubisme. Aquesta realitat es trobaria en el cor de l'home, el qual no tindria necessitat de l'experiència dels sentits per tal que li fos revelada. Veritat íntima, podríem dir, d'intuïció tant com de raó, que l'home porta en ell. Albert Gleizes s'explica en aquest mot "homocentrisme", títol d'un dels seus llibres més recents. Editat el 1937, era exhibit ben obert en l'exposició del Petit-Palais.

Així, el cubisme, el nom del qual, entre parèntesis, no era pas més significatiu que d'altra banda no ho era de l'impressionisme, no seria un sistema de rigoroses construccions per a un simple joc plàstic, evocador d'harmonia i de bellesa. Seria alguna cosa de més elevat.

En unes cent pàgines, d'una lectura de vegades una mica difícil, el pintor Albert Gleizes destaca el principi de l'art que ensenya. Es una mística renovada, gosaríem dir, de llunyanes èpoques de la història, almenys tal com ell pensa haver-la entrevista en les seves obres d'art.

Mentre que els homes del Renaixement fan reposar la coneixença sobre la dada immediata dels sentits, els altres, diu, homes de l'Edat Mitjana, la demanen al sol pensament humà. Dues pintures resumeixen la diferència fonamental d'aquestes dues concepcions artístiques: "La Vèrge i els àngels" de Cimabue, "La Venus" del Ticià.

"L'obra de Cimabue — escriu Gleizes — en la seva presentació, en la seva composició, no podria ésser de cap manera el fruit d'una observació exterior. Es una expressió de raó pura, lliurement i voluntàriament consentida, per un home actuant, experimentant-se, ordenant-se ell mateix. Aquesta obra no pot esdevenir un objecte nu, una posta en escena caient sota el cop d'un ull mecànic, com l'objectiu fotogràfic. Quina diferència amb la "Venus" del Ticià!"

Gleizes, remuntant-se als segles XII i XI, troba altres obres, sempre oposades per ell a les del Renaixement i que, en la decoració mural, mostren la radical antinòmia entre les dues concepcions artístiques.

"Miquel Angel — ens declara — ha fet sobre els murs de la Sixtina, pintura gran, pintura de cavallet de grans dimensions i de grandiosa imaginació. No ha fet pintura mural... L'acte humà tradicional del pintor mural es descabdella modestament entre el color i la llum... En l'acte humà del pintor mural — continua —, hi ha alguna cosa de sagrat... Ofereix el seu socors a aquells que volen intentar l'ascensió èpica fins a la forma llum. Es per l'arc de Sant Martí, pel cercle cromàtic que l'empresa té lloc."

Gleizes ens explica com els colors s'hi desenvolupen, fins en un cercle reservat al gris, que acaba la composició i sota el qual els colors troben llurs ressonàncies.

Segons ell, la pintura de l'Edat Mitjana i de l'època romànica hauria estat sotmesa a l'aplicació constant d'aquest principi. Es un art hieràtic.

Ja es veu, doncs, que cal per a comprendre i judicar bé la pintura cubista, una veritable iniciació de la qual ens desvien els exemples d'una pintura concreta, i una acostumança vella de sis segles.

M. R.

POEMES DE NOCTAMBUL

I

Ulls de la nit, estels: heu vist la meva [turpitud
i ara us rieu perquè teniu una ànima per- [versa.

Segueixo el llarg passeig soliu, a la claror [dispersa
de l'alba, que és un ram de tarongina de- [cebut.

II

Se m'escapa la nit al rellotge i al cel
i refuso les dones d'infamants cantonades.
Els fanals regalimen fils de llum dins el tel
de les bromes flotants, mig esfilagarsades.

No em sotgéssiu, finestres, ulls bruns dels [carrers!
Si la passa, oh llambordes, em fos ignorada!
Ai, estels diminuts! No rieu, sorneguers,
si camino, pressós, temorenc de l'albada!

He arribat i he cridat. Lentament ha acudit
l'esblaimat vigilant.—El cor meu defallia—.
Vergonyant, em tremola la veu: "Bona [nit..."
M'horroritzo en sentir la resposta: "Bon [dia!"

Josep M.ª FABRA

Meridià

Redactor en cap:
Manuel Valldeperes.

Redactors: Sebastià Gasch, Domènec Guansé, Lluís Montanyà, J. Roure-Torent, M. Serra i Moret

Redacció i Administració: Passeig Pi i Margall, 29 pral. - Telèfon 12289

Subscripcions i Distribució: P. A. C. O. D. Rambla del Mig, 17 Telèfon 19937 - BARCELONA

50 cèntims l'exemplar
Subscripció: 6 ptes. trimestre

(c) Ministerio de Cultura 2006

EL SIMBOL DE LA LLIBERTAT

AL COMISSARI GASPAR DALMAU

—En llibertat?

—En llibertat.

S'ho féu repetir dues vegades; i tres i tot s'ho hauria fet repetir si hagués gosat i si l'oficial de presons que li comunicava la magna notícia s'hagués tractat d'aquell que el dia abans li acceptà dues cigarretes i amb qui, de feia temps, s'havien concertat sòlids lligams de dèria filatèlica. Però si ara no s'atreví a exterioritzar la joia i el doll de lírica sentimentalitat que li pujava als llavis fou degut a què l'oficial que tenia al davant, amb el paperet que contenia l'ordre d'alliberació ocupant-li els dits de la mà dreta, era un home impassible, glacial, indiferent a les reaccions anímiques dels presos, fossin de l'ordre que fossin, per més que el qui n'irradiés les efusions comptés amb el do d'una magnífica intuïció rapsòdica, mímica o facial, o totes tres representades i instituïdes en una mateixa persona, encarnació vivent en aquest cas de l'home que pot ésser definit com el perfecte actor civil, o sia aquell que és en les plataformes de tramvies i auto-òmnibus i en les sales d'espera de casa els metges on es capta tan destrament l'admiració col·lectiva. Gram, el pres, que també havia papallonejat en els problemes psicològics — damunt les pàgines d'algunes revistes especialitzades que es rebien a la biblioteca de la presó hi passava hores i hores — va creure que, tanmateix, constituïa una claudicació humiliant posar-se disciplinadament damunt la pista, sempre relliscosa, de les exterioritzacions espontànies i com que, d'altra banda, un egoisme atàvic quant a la fruïció de les seves més íntimes emocions li vedava el sentit de fer-ne participants a tots aquells que no eren precisament els seus amics predilectes; per tot això, possiblement, i una mica per allò altre que els autors de contes a voltes solem considerar com una inviolable exclusivitat dels protagonistes i ho deixem visiblement penjat a benefici i estímul dels qui tenen imaginació sobrada per a nodrir una llacuna tan compromesa; per una cosa i l'altra, repetim, el nostre protagonista no féu un sol crit joiós, ni deixà ahar una minsa i satisfeta exclamació d'aquelles que l'historicitat del moment n'hauria fet sobradament perdonables les comicitats més divertides.

—Puc recollir les coses?

—Podeu fer-ho seguidament. A les oficines us tornaran tot el que us fou retingut en ingressar.

—Perfectament, oficial.

Les "coses" — a voltes el mot plagueja i us gasta reeixides caricatures — consistien en un llapis, un bloc de paper, una goma esborradora, un despertador, una tauleta de sabó, un mirallet — trencat —, una tovallola, un paquet de llibres que feien les funcions d'arxivador de cartes familiars i fotografies descolorides, i un àlbum de segells. D'un sol grapat va tenir-ho tot a sota el braç.

—Quan volgueu...

I avançaren enllà del passadís. Darrera les menudes reixes de les portes de les celles, els presos — eren deu anys de convivència!—l'acomidaven adés amb paraules de sentida felicitació, adés amb mirades d'expressiva i pietosa enveja, adés amb crits i renecs que per ells tenien tota la vastitud de significació d'un crit de guerra, d'un crit triomfal de LLIBERTAT, així, escrit i honorat amb tracte de lletres majúscules.

Tres-centes vint-i-cinc pessetes amb deu cèntims, un trempa-plomes, dues fulles d'afaitar, una agulla de corbata i la vostra cartera amb els documents: un carnet, la cèdula personal, tres targetes i... dos escuradents. Es això, Gram?

—Segurament. Si es tractés d'un banc en comptes d'una presó ara, al cap de deu anys, em seria permès de parlar-vos d'interessos, però, desgraciadament, les coses s'han esdevingut d'una manera molt distinta.

A mida que els tràmits oficials l'anaven empenyent, burocràticament i material cap a la porta de sortida — la darrera porta! — Gram s'anava experimentant endut per una eloqüent alegria que li començava a fer témer que, en posar els peus al carrer, potser no tindria prou coratge i serenitat per a resistir-ho. Li ho feien creure, entre altres raons més poderoses, un seguit de preocupacions, turmentadores fins al nerviosisme: ¡Es recordaria de caminar com els demés, com tothom, a "l'estil" de ciutat? El reconeixerien els amics? S'havia aprimat, havia deixat a la presó els darrers brins de cabell que li poblaven la calbesa, i per acabar de fer més intrincada la seva identificació anterior, havia adoptat un bigoti menut, prim, com una pestanya. Es fatigava fàcilment i en el que es referia a les seves idees — i aquest era, naturalment, el cas més greu — havien sofert alteracions radicals, fins al punt que ell, que havia estat empresonat com a element pertorbador, ara es reintegrava a la societat convertit en element pacificador, fet un anyell, abrandat per idees i programes tan honestos com aquell de la caseta i l'hortet, el càntir d'aigua fresca, el brollador amb peixos vermells, el balancí, i aquell pèssim licor fet a casa, que els convidats s'empassen d'un sol glop, com una medicina indefugible...

Li van tornar el seu vestit civil, d'un color de terra cuita ratllat de blau fosc i Gram es desempellegà per sempre més d'aquell uniforme de presó — trist malgrat l'alegria del barrat vermell —, lliurà el casquet amb el 571 — mai més no oblidaria aquest número, aquell 571 que durant deu anys constituí la representació numèrica del seu Sebastià Gram i Smith — i un cop vestit com el dia mateix que el detingueren, amb l'uniforme de presoner de ciutat, els ulls li fallaren i si les llàgrimes no li rodolaren cara avall fou degut a que només es tractà d'una de sola, rodona i embotida com una perla, la que li restà encimbellada a mig aire del nas, damunt una berrugueta de color de safrà que hi sobressortia inoportunament.

—Tres-centes vint-i-cinc pessetes amb deu cèntims. Voleu comptar, Gram?

—...Exacte. (Com li havien tremolat les mans al contacte d'aquells vells papers!)

Calgué rebre unes quantes felicitacions, agrair-les, dir un enfilall de plasenteries, envermellir un xic, riure equivocadament repetides vegades i escoltar allò que diuen sempre els funcionaris de presons quan us posen en llibertat i no pas amb ganes de dir un acudit, sinó amb polida cortesia:

—A veure si ens tornarem a veure aviat.

O allò altre, igualment suspecte:

—Veniu de tant en tant...

Les darreres encaixades, les darreres remors de claus — sonoritat inoblidable! — i Gram va trobar-se al bell mig del carrer, amb el farcell a les mans, espantat com el canari evadit imprudentment del confort i la tebior de la gàbia, sense saber on anar, ni quina decisió prendre, ni quina actitud escollir. Estava núvol i aquests instants de vacil·lació vingueren a complicar-se amb les primeres gotes d'una pluja grassa, estival, que tatuava d'unes grans rodanxes la terra calenta. Estigué temptat de tornar a la presó, de trucar a la porta i demanar que li fos concedida una estona d'allotjament, la gràcia, si més no, d'uns minuts d'aixopluc, però li semblà ridícula la idea i la refusà i la vencé aixecant gallardament el front enlaire, que li quedà ben rabejat de pluja, i començant a caminar carrer avall tot fent unes passes curtes, deambulatòries. La ciutat, jeia, allà baix, tan indiferent com deu anys endarrera, quan la contemplà a cua d'ull i per darrera vegada a través del vidre de la finestreta de l'automòvil de la policia. El món marxa, pensà. Realment. Ho testimoniaven, sobretot, aquelles xemeneies que esparses per les barriades obreres de la ciutat posaven rúbriques de fum negre damunt el blau ennuvolat d'un cel de pintura impressionista. Gram, conscient del que representava el tresor de la seva llibertat, n'anava gustant el xoc deliciós amb el seny i la sàvia mesura de l'home que sap que corre el risc d'embriagar-s'hi. Ara obria els ulls, atònits de sorpresa, davant una torre afiliada, amb més excentricitat que no pas bon encert, a l'arquitectura dita funcional. Tot el meravellava, tot constituïa dins el seu cervell com una anàrquica successió de clixés que barrroerament venien a enderrocar les velles concepcions, els classicismes a ultrança, les anacròniques temptatives de tot ordre entronitzades sota el signe d'un clima caduc, del qual ara en constatava olímpicament la vertiginosa llunyania. Els jardins mateixos els trobava desconeguts, tan polits i retallats, supeditats a la més severa geometria, poblats de cactus punxoses que s'enfilaven cel amunt amb una arrogància entre tropical i agressiva. Va passar, brunzent com un projectil, un turisme aerodinàmic darrer model, tot ell un poema de pintura negra, talment xarolat, amb sobris acoplaments de metall lluent, i Gram, mentre cuitava a enfilar-se previsorament a la vorera, va trobar que, fet i fet, calia admetre com a quelcom d'inexplicable el fet que fos tan reduït el nombre d'accidents automobilístics que reportaven els diaris.

Caminava sense pressa, amb consciència del que feia, com si el caminar fos una carícia concedida a les pedres de l'empedrat, alguna cosa més que un dels automatismes més negligits de la humanitat, com si calgués, per a caminar, esmerçar-hi una riquesa d'intel·lectualitat tan indispensable com la que precisa per a fer, poso per cas, un vers, una escultura, una simfonia, un paisatge. Els carrers eren quiets i poc transitats i ací i allà abundaven els solars sense edificar que un cartellet de fusta es cuidava d'oferir a tant el pam. Aquests solars havien tingut l'excellent pensada d'esperar els possibles compradors tot anant produint unes verdures, unes cebes, unes tomates magnífiques... Les tomates! Gram se'ls contemplà entendrit, tot considerant-los l'exponent genuí de quelcom que els anys — volia dir els deu anys

d'empressonament — no n'havien rectificat en el més mínim ni el volum ni la gràcia. Va sentir-se temptat de baixar a collir-ne una, la més menuda i vermella de totes, per tal d'endur-se-la com un trofeu, com un homenatge a les lleis sàvies i inviolables de fecunditat conseqüent de la naturalesa. Però no ho féu, ni saltà la fàcil muralla de llaunes i fil-ferros que tan contrastava amb l'ampullós cadenat del forrellat de la porta, pensant que el propietari de l'hort potser no estaria disposat a compartir l'innòcua motivació del fet i — diem-ho tot — perquè el paisatge "encara el veia obssessionadorament reixat" i el temor de caure en delicte constituïa la seva preocupació dominant d'ençà que havia sortit de la presó. Els goigs més puerils, les concessions més ínfimes davant les quals el ciutadà indiferent ja n'ha perdut el secret de delectació considerant-les com la manifestació mateixa de la quotidiana vulgaritat, a Gram li percudien la sensibilitat i li esponjaven el cor fins a fer-li dringar com un picarol. Damunt un marge destacava una floreta groga que el ventet de la tarda feia tremolar enjogassadament. Va collir-la amb fervorosa i franciscana tendresa i se l'enfilà al trau de l'americana. Quan ho hagué fet es girà per tal de comprovar si algú havia espiat la idíl·lica feblesa i, d'haver estat així, havia acordat que es desprendria de la flor amb barroeria manifesta. Però ningú no passava per aquella solitària avinguda, res no animava aquella estampa suburbial fora d'un ramat de cabres que ara pasturaven i escampaven la sonsònia de llurs esquellerines damunt l'herba mullada. Encara portà a terme altres projectes, l'innocència dels quals l'empresonament havia convertit per a Gram en obsessionants i inajornables desigs. Per a millor orientació del lector en citarem uns quants entre els diversos: ajaçar-se damunt l'herba (naturalment un cop ben eixuta); clavar un xut magnífic a la primera llauna de sardines esventrada que se li posés a tret de peu; fer un petó damunt les galtes rosades — excuseu el tòpic — d'un infant de carrer; beure un got de Pernod autèntic; i, més que res i per damunt de tot i de tothom, poder regar un jardí a cor que vols amb la indispensable i precisa col·laboració d'una manguera. De totes, aquesta darrera obsessió de Gram és la que podia ésser presentada com la més lògica i factible de raonament, d'aquest raonament: la cel·la on estigué deu anys empresonat s'esqueia enfront mateix del jardí d'una torreta que veïnejava la presó. Enfilant-se dalt del tamboret i a través de la reixa de la finestra, cada matí, si fa no fa cap a les onze, un senyor d'edat, abillat amb una americana de pijama, apareixia al jardí arrossegant una manguera amb engallada actitud de domador de serpents. La roscava cerimoniosament, obria l'aixeta i l'aigua esmaltava els verds de les plantes dels parterres menuts, batia furiosament damunt el teixit de les fulles i de les branques produint un timbaleig acartonat, greu, que Gram trobava i proclamava d'una sonoritat agradabilíssima. "Una manguera — havia imaginat més d'una vegada — no és tan sols un utensili de regadiu, sinó un xilofon prodigiós, encarregat d'extreure exòtiques musicalitats del teclat vegetal de la flora mirífica." Gram, arborat en semblants sonores descobertes, arribà a percebre, mentre el veí regava, finors i matisos que només a una oïda de pres com la seva mateixa li hauria estat permès de compartir. D'altra banda, aquell senyor que regava significava per ell el símbol de la llibertat i això influïa poderosament en la imaginació del nostre pres fins al punt de convertir-lo en generador d'unes divagacions tan imprevistes i entusiastes com aquesta de crear un món d'imatges a l'entorn d'aquella manguera que durant els deu anys d'empresonament constituí el seu únic punt de referència en relació amb l'exterior, amb el món que viu lliurement i confiadament sota el guiatge i la protecció de la justícia. ¡Quantes vegades Gram hauria cedit de bon grat cinc anys de vida a canvi d'haver pogut baixar al jardí del veí per tal de regar fins que el cor li hagués dit prou! ¡I quantes vegades havia experimentat enveja del veí en aquell moment solemne i jeràrquic d'obrir l'aixeta de la manguera!...

Anava caminant rítmicament. Gairebé ja ho feia com tothom. Si no hagués badat tant, ningú no hauria endevinat que es tractava d'un pres tot just alliberat. Però es detenia, immòbil, amb tot i per tot. Ara s'havia refugiat sota l'ombra frescal d'un gros eucaliptus, omplint-se el pit amb la benefactora sanitosa fragància. De dins la ciutat, com un plor de criatura monstruosa, li arribà el xiulet — burinador de la tarda encalmada — d'un tret invisible. Gram escoltà el plany de la locomotriu llunyana amb un estremiment de vell mariner en reconèixer el ronc d'una antiga i estimada sirena de vaixell. Encara no havia oït cap veu humana d'ençà que sortí de la presó i aquest xiulet li semblà com la primera salutació que el món li adreçava. Davant d'un reixat pintat de negre i purpurina daurada Gram va restar immobilitzat — no oblidem que es tractava d'un pres tot just reincorporat a la ciutadania — amb les mans aferrades als barrots, la mirada fixa i escrutadora projectant-se enllà de la sumptuosa perspectiva d'uns jardins florits, tisorats amb perfidiosa i insubornable disciplina. Es que els seus ulls, de sobte, s'havien afalagat amb la cobejada descoberta d'un vell jardiner que, extàtic sota l'ombra d'un desmai, i amb una esplèndida manguera a les mans, anava llançant un ruixim abundós damunt dels arbres i les plantes, les quals restaven amb les fulles netes i ploroses de líquida felicitat. I el jardí se'n queixava exhalant una sensual alenada de terra humida, talment després d'una pluja de debò. No dubtà ni un segon; corregué cap a la porta i un timbre ressonà molt endins posant a prova la magnífica acústica de la torre esvelta i aparentment solitària.

L'obriren. Entrà, decidit, en direcció al jardí, mentre els passos esverats d'una minyona menuda intentaven empaitar-lo:

—Escolti, escolti... On va? ¿Qui demana?...

Gram seguia avançant sense contestar, i quan fou davant del jardiner li demanà, amb humiliada cordialitat, si li faria la mercè de deixar-li la manguera "encara que només fos per una estona". El jardiner accedí a la rara petició, per bé que amb una certa malfiança, i Gram, àdhuc més emocionat que a partir del moment en què es trobà fora de la presó, començà a llançar precisos dolls d'aigua a través del jardí, fent punteria damunt dels parterres, dels murs de boixos retallats, del testos de clavellines, de l'esquena arrupida dels menuts avellaners, de la tupida i clara verdor dels pins... L'aigua ressonava ací i allà tan enjogassada com el mateix que en portava el timó, i el sol, coaligant-se amb el líquid perleig que vomitava furiosament el broc de la manguera, vingué a col·laborar-hi amb la festosa coloració d'un arc de Sant Martí de circumstàncies. Gram estava xop de dalt a baix, engrescat i feliç com un infant, regant-ho tot amb prodigiosa habilitat, tanta, que gairebé l'hauríeu nomenat mestre en gai regar, o invicte virtuós en el profitós maneig de la manguera. L'aigua ara queia, a doll fet, dins una clotarada poblada de canyes de bambú i la concavitat de la terra produïa una remor sòpita i feixuga, un xarboteig de líquid espès, gairebé greixós.

Gram escoltava aquesta singular remor de l'aigua abeurant la terra fins a estovar-la i convertir-la en fang amb un aire d'il·luminat, tot ell en estat de sibarític pessigolleig eufòric. I es comprèn, car aquella i no pas cap altra era la música temps ha escollida per a quan arribés l'hora solemne i desitjada de la seva absoluta llibertat.

I aquesta vegada, tot escoltant-la, si que plorà a raig fet i sense continències i ni els esquitxos de la manguera reeixiren a camuflar l'escena...

Manuel AMAT

(Il·lustració de Martí Bas)

«LA VIDA ES AIXI»

La nit del 22 de març del 1825, un incendi destruí el teatre de Weimar, on La Roche acabava de cantar una òpera de Cumberland. El teatre era vell i resultava insuficient per al nombrós públic que hi acudia. Tanmateix, era ple de records gloriosos. Hom hi evocava Goethe i Schiller. I molta gent, que estimava el teatre i venerava els seus dos grans poetes, plorava en veure com les flames devoraven l'edifici. Una mica apartat, hi havia un home amb capa i gorra militar, que fumava tranquillament una cigarreta i donava ordres perquè el foc no es propagués a les cases properes. Era el duc Carles August, gran amic de Goethe.

Tenia el teatre de Weimar una tradició ilustre: era un dels exponents d'aquella Alemanya ideal de poetes, savis i artistes — no l'Alemanya de guerrers i dictadors, i no la del 1870, del 1914 i del 1938 —, a la qual Renan retia homenatge i que serà sempre admirada per tot home d'esperit. Durant 30 anys, Goethe havia estat director d'aquell teatre i hi havia format tota una escola d'actors. La seva influència benefactora s'irradiava més enllà de Weimar. Hom hi havia estrenat els drames de Schiller i ell mateix els havia assajat. S'hi havien cantat les òperes de Mozart. Havia desvetllat els més nobles estímuls. Calia sentir — a través d'Eckermann "sentim" encara aquella veu egrègia—com en parlava Goethe. I ara el foc devorador, implacable, ho reduïa tot ràpidament a cendres.

* * *

En la nit clara, el vell Goethe, des de la seva finestra, contempla adolorit com les flames munten al cel. Sol i abatut, tanca els finestrons i se'n va al llit. Amb els ulls aclucats, sense poder dormir, recorda la seva fecunda col·laboració amb Schiller, les ilusions i els somnis d'art, les estrenes memorables, els avenços dels seus cars deixebles, els esforços realitzats, les dificultats vençudes, les victòries assolides. I, previsor, com és el seu tarannà, resol no moure's del llit aquell dia, per tal d'evitar-se visites importunes i inútils gemecs, sensacions desagradables que no podran remeiar el mal.

GOETHE

De bon matí, però, el nét de Goethe, el petit Wolf, s'acosta al llit del poeta, besa la seva formosa testa, i esguardant-lo amb els seus ulls innocents, exclama, com si volgués conhortar el seu dolor: "La vida és així!" I la mà de Goethe, aquella mà nobilíssima que tan belles coses ha escrit, acarona l'infant i el reté una estona prop seu.

L'endemà, Goethe contava l'escena al seu espiritual confident. Sens dubte, davant l'irreparable, eren inútils els planys i les queixes. "Que més pot dir-se que aquestes paraules amb les quals el meu estimat Wolf volia consolar-me?... La vida és així!"

* * *

Us imagineu la tendra escena entre avi i nét? El nen prou sap del dolor que sent el seu avi. De puntetes, se'n va cap a l'habitació, obre lentament la porta i s'acosta a poc a poc al llit. El poeta està despert, però amb els ulls mig closos. El nen l'abraça i el petoneja. I dels seus llavis brolla aquesta exclamació profunda: "La vida és així!" Per a Goethe, però, la vida, cap als vuitanta anys, és encara plena de promeses. Fins al darrer moment, la vida serà per a ell creació. L'obra feta es podrà reprendre encara. Damunt les cendres, s'alçarà un cant de joia. I així, tot parlant amb Eckermann, es preocupa tot seguit de la construcció d'un altre que doni nous dies de glòria a la petita i illustre ciutat de Weimar.

Carles RAHOLA

(c) Ministerio de Cultura 2006

EL PAISATGE EN LES MEVES POESIES DE JOVENTUT

Entenc ara per poesies de joventut les que podríem posar entre els meus divuit anys i els vint-i-nou. Anem a tocar matèries talment noves, de llunyanes com són. En el paisatge d'aquella poesia sortia insistentment un jardí: un recer clos entre estàtues i frondes, i una carretera: un camí... Hi havia sobretot molt d'aires de cel, i les hores de la llum; i s'hi veia — se'm veia a mi gairebé invariablement — amb una fallera de caminar de l'esperit per aquell camí, per aquells llocs al ras, a fi d'arribar no sé a quin terme transcendental, ni ho sabia segurament jo mateix, per imperiós que el daler es presentés, i el terme fos de tanta sublimitat!

El que porto dins meu és allunyat dels [passos.
El meu camí pels cims mai més s'acabarà

deia en una d'aquelles poesies primerenques, que sortiren en una revista literària quinzenal "Catalunya" i que no han estat mai recollides en llibre.

O bé em descrivia així, en el meu afany caminador i cercador:

Retorns dels somnis meus sota la posta [encesa
que fa vibrar la pols daurada sobre els [pins!
La posta és aquella hora que esclata la [tristesa
i més que mai somnio i em perdo pels ca- [mins.
Deleixo per guaitar més cel i més mun- [tanya,
i com més cel he vist més set de l'infinit.

Ben sovint els paisatges d'aquell adolescent, d'aquell jove eren més aviat que descripció, identificació. Un desig de fondre's amb la naturalesa, amb la seva pau i el seu poder lluminós que emborratxa una mica la visió crua de la realitat:

Als qui venim de ciutat
amb una mirada incerta
doneu-nos la claredat
de l'infant quan es desperta,
per poder gaudir del món
amb la pau de les muntanyes,
i aquells horitzons serens
que ens remoguin les entranyes.

... ...

La veritable descripció, el detall del paisatge potser no va iniciar-se amb ratlla més ferma fins cap als vint-i-set a vint-i-vuit anys, en escriure el meu primer volum en vers. Paisatge, amb el qual devegades es combina l'escenari ciutadà. Una mostra:

Es aleshores
que vaig conèixer la formosa
Heidelberg, resignada, on res atempta
contra els carrers polits i l'aire plàcid.
Mira-la a baix, que bellament s'albira!
l'ample riu massa sol, l'espai vastíssim
i entre les cases baixes, les arbredes
de fulla de tot l'any, la verdor eterna
en el somriure del cel gai banyant-se.

I una altra descripció; aquesta de la selva nòrdica:

L'espai contemplo
minvant de llum al pas de mitja tarda.
A la vall, entre els clars dels troncs que [pugen
en blanca, bruna i maragdina escorça,
es veu la carretera vers un poble
i una riera més avall, immòbil
a l'ombra del seu jaç. A l'altra riba
torna a encinglar-se l'infinit dels boscos
en verds pinacles i en dossers. S'allunyen...
ja perden la matèria... I on la forma
més prop de l'horitzó s'aprima en l'aire,
el miracle joiós de les muntanyes
que als cims guarden clarors de neus eter- [nes.

Es curiosa la insistència amb que apunta en els paisatges el meu decantament a la divina tristesa, que anys a venir havia de culminar amb l'elegia "A la Tristesa" del llibre "Elegies i els Jardins" de publicació recent.

Ja aleshores, deia en la descripció d'una ciutat nòrdica:

Tot i ésser trista, és tan polida
que sa tristesa agrada.

I al final de la mateixa descripció:

Mos somnis, ara lliures de misteri
per aquell cel volaven, i entenia
tota la bella claror nòrdica:
sa tristesa sagrada, que és més bona
cent cops que una alegria.

Heus ací, doncs, unes quantes llambregades del paisatge en la meva producció poètica d'adolescent a jove, tan llunyana que quasi sembla nova. A través d'aquestes llambregades haureu vist alguna cosa igualment dels paisatges del meu esperit errívol, assedegat d'espai, cap a una fi que es manifestava encara en formes espectrals, incompletes, però que em dominaven poderosament, amb aquell misteri grandiós de l'adolescència i la joventut, que és l'esforç de la planta per a arribar a la plenitud: de l'ésser per a arribar a dibuixar la seva voluntat d'acció i el seu pensament. La recerca de la plenitud que en part arribem a conseguir d'homes fets, almenys en alguns sectors, es va perfilant a través de tota l'obra poètica, de manera que un bon minaire de les emocions i les idees es complau amb veritable passió a seguir-ne les vetes des del començament, i si pot es perfecciona ell mateix a base d'aquest resseguiment. Perquè l'home té molt a aprendre en ell mateix. Només cal voluntat.

Josep LLEONART

VENEN AL CLAR DE LLUNA

**Oh lluna clara!
lluna d'argent,
flor emergent
del gran llac de la nit,
la teva llum, vel amorós, s'estén
sobre el món adormit.**

**Però el llop i la hiena
surten del cau en lluna plena.
En llur àvida dent
els lluu la bava
del desig repellent.**

**I el llop i el xacal
internacional,
oh dolça lluna plena,
et prenen per fanal
en el camí del mal.**

**Sedents de sang i de damnatge,
pugen en el veloç esquif
de llur metàllic hipogrif
per al viatge
de cacera homicida.**

**La ciutat adormida,
els camps flairosos,
el pacífic navili,
sospiten que vigili
el rancor d'una fera rabiosa?**

**I de sobte han sentit en la carn viva
la dentada bavosa
de corroent saliva.**

**Sobre el seu cavall amb ales fuig la fera
i deixa al seu darrera
estralls, carnatge, runes i mort
i un dol profund al cor.**

**Totes les nits, oh lluna bella,
quan surtis a espargir la llum tranquilla,
el llop es treu la son, dreça l'orella
i afina la pupilla;
quietament ja es xala en la calenta
sang de què es vol ubriagar,
i, enfilant pels camins del mal, se'n va,
i tu, oh lluna macilenta,
has de mirar la immunda fera
com mata i dilacera
i, quan de tanta carn que immola,
la teva llum tremola,
covardament s'esquitlla cap al cau.**

**Ja no podrem alçar els ulls al blau
on brilles tu tan pura,
sense el calfred de la paüra
de sospitar el llop enllà escondit
que ens mira fit a fit.**

**Oh dolça lluna!
avui fanal
de l'hòrrid criminal
internacional!**

Carles MAGRINYA

POESIA DE GUERRA

La poesia de guerra ha d'ésser jutjada per alguna cosa més que pel seu valor literari i temporal. Quan la història dels nostres actuals dies d'angoixa pugui ésser escrita, la seva poesia haurà d'ésser considerada com a un índex i un document d'excepcional importància. L'historiador no podrà negligir la poesia de les trinxeres i dels camps de batalla, en la qual trobarà reflectits el tremp i l'experiència del nostre exèrcit magnífic de ciutadans, arrencats de les seves llars per un imperatiu patriòtic i per un deure civil.

IL·LUSTRACIO D'ENRIC CLUSELLES AL LLIBRE «POESIA DE GUERRA»

Amb el títol de POESIA DE GUERRA, els "Serveis de Cultura al Front", del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, han publicat un volum de poesies que tenen per tema la nostra guerra. Amb aquest llibre, els seus editors han volgut oferir als soldats catalans de l'Exèrcit de la República "un testimoniatge de l'obra que, al seu costat, realitzen els poetes de Catalunya". Ja veiem, doncs, que no es tracta de versos de poetes soldats, **ni menys encara, de** soldats poetes, **per bé que alguns escriptors mobilitzats hi tinguin poemes i que alguns noms desconeguts que figuren en el llibre entrin de ple dintre la darrera classificació.**

En realitat són aquests els que més ens interessen; gairebé podríem dir que, en tant que poetes de guerra, són els únics que ens interessen. Perquè el conjunt del llibre és pobre i donaria una migrada idea de la nostra poesia actual si es proposés — que no és així — representar-la. Moltes veus han definit la missió bèllica dels intellectuals, és a dir, el paper que els correspon en temps de guerra. Les més autoritzades han coincidit en estimar que no és indispensable llur contribució a la literatura específica de guerra. En el mateix pròleg del llibre que comentem, del qual es desprèn que els seus editors tenen consciència plena de les limitacions i de les dificultats de llur tasca, es diu que "la lírica d'alguns poetes, entre els més remarcables, no ha produït poesia pròpia per a figurar en aquest volum. Però en el camp de les activitats de cada dia són una veu i un esforç i un prestigi al servei de la causa que tots defensem".

Malgrat tot, però, aquesta autèntica poesia de guerra ha d'existir — de fet existeix — a Catalunya. Totes les guerres l'han produïda, i la nostra, en una terra de poetes, no pot ésser una excepció. Els versos dels soldats poetes **— vivents, definits, concentrats i no un eco mecànic qualsevol — han brollat en tots els camps de batalla. Sèries de volums i centenars de poemes esparsos ens han arribat dels homes que han viscut la tràgica realitat — crua i violenta — de totes les lluites. En aquest mateix llibre n'hi ha mostres emocionants: singularment alguns poemes de Joan Marlet** (Nit de guàrdia) **i de Josep Pedreira** (Poemes de guerra). **Per la nostra ocupació de cada dia, que ens fa rebre moltes cartes de soldats i manipular material literari de tota mena, n'hem tingudes a les mans d'altres, imperfectes, ingènues, mal escrites, sovint gairebé** no escrites, **però d'un interès humà excepcional.**

Són versos inspirats en l'ambient de les trinxeres i dels parapets, on els soldats estan tan ocupats que no tenen temps de polir-los, de refer-los. Balbuceigs d'expressió dels pensaments que travessen llur cervell, quan lluiten i quan moren. Els que combaten tenen molts de sentiments a expressar mentre les remors de la mort sonen a les seves orelles; en llurs poemes s'assagen a reproduir una petita part d'allò que experimenten per a comunicar-ho als que pensen en ells i que sovint, ai làs!, els ploren. Volen fer-los saber que enmig de llur profunda tristesa per la joia de viure que deixen enrera, van vers la mort amb totes les facultats despertes, amb els ulls clars i brillants i el cor resolut.

Per això la poesia de guerra ha d'ésser necessàriament obra de soldats esdevinguts poetes i no la de poetes civils que han trobat en la guerra un nou estímul per a llurs desuets exercicis literaris. L'esperit que ha convertit en poetes molts dels nostres soldats és l'esperit català, ardit i sorneguer, ni massa malenconiós, però, ni descoratjat. No és un esperit nou, sinó l'eflorescència nova i brillant d'un esperit ancestral que es sobreviu. Encara que molts d'ells tracten temes domèstics, a manera de distracció en els escassos lleures de la guerra, o de nostàlgia enmig de les seves horrors, són essencialment poemes de guerra, reveladors de l'estat d'ànim del soldat que lluita, en els quals es descriuen escenes incidentals de la vida de les trinxeres i s'acusen els sentiments, individuals o collectius alhora, d'un cos únic de combatents.

En els poemes d'aquests soldats poetes **no hi ha res de retòric, ni d'afectat, res d'ombrívol ni de desalentador. El soldat poeta deixa la supèrbia del fals heroisme, els fantasmes de la mort, del perill i dels seus comparses per als neuròtics exiliats que a l'estranger s'inspiren sobre els horrors i les molèsties imaginaris, per avançar-se així a l'inconfortable menyspreu de llurs antics companys.**

Esperem que els "Serveis de Cultura al Front", com ho han fet organismes similars de les lletres castellanes, podran publicar aviat en la seva col·lecció un volum de versos d'autèntics soldats poetes, que ens donarà a conèixer aquest aspecte típic de la intensificació de sentiments i de la concentració de la forma expressiva que produeix sempre l'aixecament en armes per a la defensa d'un país, en condicions extraordinàries. Poesia singular i única per la qual es defineixen, il·lustren i recorden les aspiracions, les impressions i les experiències d'homes que pertanyen a totes les classes socials aplegats sota un ideal comú. Poesia reveladora d'una unitat d'esperit, d'una sinceritat exultant i d'un idealisme insubornable que produeix en el lector un sentiment d'humilitat i d'orgull a la vegada.

"No conec ningú si no és l'Arcàngel Miquel que pugui ésser-li comparat", va ésser dit del poeta paladí Roldan. Molts èmuls coratjosos d'aquell noble lluitador, Miquels i Roldans de la civilització occidental, afronten avui la mort, a la nostra terra, amb una cançó als llavis i un poema al cor.

Aquests són els poemes que cal recollir i publicar aviat. No hi fa res que sigui escàs o nul llur valor literari. Es llur contingut humà, llur substància emotiva, llur simplicitat documental, allò que realment compta i prevaldrà.

Lluís MONTANYÀ

LLIBRES ESTRANGERS

«LA BATALLA PER LA PAU»*

Aquest llibre, publicat a Londres el mes d'agost darrer, és un arreplec interessantíssim de documents que demostren la naturalesa i l'extensió de la penetració nacional-socialista en tots els països del món. El seu autor explica amb una gran claredat la tècnica feixista d'agressió i els procediments de la nova política dinàmica que féu la seva aparició a Europa l'any 1933.

«La Batalla per la Pau», que és el resultat d'una tasca formidable d'investigació, denúncia el vast pla anti-democràtic, projectat a Berlín en els seus menors detalls, que es proposa d'assaltar la independència dels Estats, per mitjà de tota mena d'armes: de la corrupció i el suborn fins l'assassinat, i de les amenaces de guerra fins la invasió militar.

Amb les dades que subministra aquest volum, qualsevol polític competent podria establir una requisitòria documentada i irrefutable, no ja solament contra els Estats feixistes, sinó també contra els Governs dels països democràtics, la feblesa dels quals per enfrontar-se amb aquest perill insidiós, és un dels aspectes més deplorables de la situació present del món.

Les víctimes de l'agressió feixista — diu Mr. Elwin Jones —, Abissínia, Espanya, Xina, Austria, Txecoslovàquia, han estat abandonades i, «a menys que una defensa decisiva no sigui ara feta per a salvar Txecoslovàquia d'un destí semblant, hom pot preveure d'una manera clarissima el desastre mundial que fatalment n'hauria de resultar.»

A la llum dels recents esdeveniments de Txecoslovàquia, posteriors a l'aparició d'aquest llibre — publicat prou a temps, però, perquè Lord Runciman hagués pogut posar-lo a la seva maleta quan anà a Praga — els auguris profètics del seu autor prenen una significació transcendental.

Malgrat tot, però, Mr. Elwin Jones, que advoca per la constitució d'un Bloc Europeu per la Pau, el qual comportaria un canvi radical en la política britànica, creu que «hi ha encara al món prou força democràtica per a canviar la faç d'Europa en l'actual vetlla d'armes.»

No tardarem a saber, amb una dolorosa experiència que no haurà d'influir, però, en la sort definitiva de la nostra lluita, si aquesta confiança de l'escriptor anglès en el poder i en l'actuació de les democràcies és tan fonamentada com les seves acusacions contra la xarxa opressora dels països feixistes.

A.

* «The Battel for Peace». By F. Elwyn Jones. Gollancz, 8s. 6d.

FAULES DEL MEU JARDI

DE GEORGES DUHAMEL

LES CONFITURES

Precisament el dia que vàrem rebre la visita de l'economista fèiem les nostres confitures de "cassis", de grosella i de gerd.

De seguida l'economista va explicar-me amb tota mena de paraules, de xifres i de fórmules, que era un error fer-nos nosaltres mateixos les confitures; que aquest era un costum de l'Edat mitjana, que tenint en compte el preu del sucre, del foc, dels pots i sobretot del temps, és avantatjós menjar les bones confitures que provenen de les fàbriques; que aquesta qüestió ja estava ben aclarida i que aviat ningú al món no cometria semblant falta econòmica.

—Espereu, senyor! — li dic—. ¿El tender pot donar-me el que per mi és el millor i principal?

—¿Què és? — fa l'economista.

—El perfum, senyor, el perfum! Respireu: tota la casa està perfumada. Sense el perfum de les confitures el món seria ben trist!

L'economista, davant d'aquestes paraules, obrí uns ulls d'herbívor. Jo començava a inflamar-me.

Nosaltres — li dic — fem les confitures únicament pel perfum. La resta no té cap importància. Quan les confitures són fetes, les llencem.

Vàreig dir això, en un gran moviment líric i per espaterrar el savi. No és cert. Ens mengem les confitures en record de llur perfum.

REGLA DE L'ABSTINENCIA

Des de fa un mes no ha plogut, i el jardí es desespera. Els homes també sofrim; no per nosaltres — car el bon temps ens plau—, sinó per totes aquestes mudes criatures, per aquesta multitud alterada. Aquesta és ara la nostra vida: no podem disfrutar de res, ni fins del sol, sense un pensament desolat.

El jardiner contempla amb amarguesa les flors de la gran avinguda.—No és que manqui aigua per abeurar aquestes desgraciades. D'aigua en tenim. El que manca és el temps i els braços per a regar-les.

La terra és dura i desolada. Les flors no moren, però sofreixen el martiri. Com altres davant del luxe, elles es dobleguen davant de la pobresa. Si la calma fos perfecta, es sentiria llur plany.

Intervinc amb prudència:

—¿No podríem abeurar-les, encara que només fos una sola vegada?

El jardiner mou el cap:

—Així — respon — encara poden esperar. Si les rego una vegada, encara que només sigui una miqueta, llavors demanaran aigua tots els dies.

MULTITUDS DE NOVA-YORK

Teníem dues-centes dàlies magnífiques, totes diferents de color i de forma, totes vigoroses i orgulloses.

Les havíem cultivat sense altra preocupació que la de què tinguessin tot el necessari, d'abeurar-les en temps sec, de recollir els tubèrculs abans de les grans gelades i de dividir-los oportunament per obtenir-ne un major nombre.

Ara tenim cin-centes dàlies. Totes són del mateix color. Semblen insensibles i melangioses. Abaixen el cap i fan sense entusiasme unes petites flors en sèrie i fins podríem dir una petita sèrie de flors. Jo penso, que si a la nit, quan nosaltres dormim, les flors parlen entre elles, és per expressar llur desig de fundar un club i d'anar al cinema.

ANGOIXA DINS LA MULTITUD

Les papallones recent nascudes deriven segons el vent que bufa. N'hi ha milions. El camp nocturn n'està com inundat. Si fos de dia, el cel s'obscuriria. Van navegant a frec d'ala unes d'altres.

D'on vénen? On van? Què menjaran demà? Què pensen del món? Què diuen a llurs veïns? Són felices de viure? Quins són llurs dimonis i llurs déus?

Aquestes són les preguntes que m'he fet cent vegades pujant a migdia pel torrencial carrer d'Amsterdam.

LA FORÇA DE L'EXEMPLE

No pot dir-se que Castor sigui un animal ben educat. No obstant, hi ha algunes faltes que Castor no comet mai. Castor no entra mai a la casa dels amos. No és que no en tingui ganes; però sap dominar-se. Fins i tot quan la porta és oberta de bat a bat, l'animal arriba de pressa, salta els graons d'un sol bot i es para davant del buit con si hagués topat de musell, no contra un obstacle moral, sinó contra una muralla de ferro.

Un dia vingueren visitants, acompanyats d'un gos jove, absolutament mancat de modals. Seguint els seus amos, el gos jove ha travessat els límits màgics. I és tanta la correcció entre amos i senyors, que ningú aixecà la mà per expulsar el sacrileg.

Llavors, d'un salt, d'un sol salt, Castor ha entrat a casa. "Car si hi ha lleis, n'hi ha per a tothom. Cal que ens entenguem."

BREU DIALEG SOBRE LES VIRTUTS

Dic a la Balsamina: "Amb aquest nom, senyoreta, hauríeu de perfumar tot el jardí. Però no teniu gens de perfum."

La Balsamina aixeca les fulles amb to de menyspreu i contesta no sense arrogància: "Dieu que no tinc gens de perfum. I jo estava pensant que vós no teniu gens d'afecte. Senyor meu, estem en paus!"

TRES PROVERBIS

Proverbis per al mes de maig

Qui no sap inclinar-se no veu el muguet jove.

Els primers que passaran s'enduran tot el muguet. Els darrers que vinguin, però, en trobaran encara tant com els en calgui.

Un proverbi per al mes de setembre

Si parleu massa alt, els bolets s'amaguen.

MANAMENTS DEL JARDI

No menjaràs més els fruits que prefereixes ni els llegums que escolleixis: menjaràs el que el teu jardí et doni i no res més.

Ja no disfrutaràs en pau ni del sol ni de la pluja: les exigències del jardí pesen més que el teu plaer.

No et rasquis més a l'atzar: ara et picarà primer al lloc on les plantes creixen.

El jardí et donarà més esperances que pomes. Però una esperança de poma fa una cidra deliciosa amb la qual pots molt bé embriagar-te.

Tindràs tanta pressa a veure florir els crisantems que no sempre tindràs una mirada per als iris.

Cada abril pensaràs: "Vet-aquí l'any que tindrem albercocs". El destí que vetlla damunt teu et guardarà encara per llarg temps aquesta petita felicitat en reserva.

Posseiràs segurament el món enter com en altres temps, si el teu jardí no és gelós. Però tots els jardins són gelosos.

Lluís CASALS I GARCIA, trad.

(c) Ministerio de Cultura 2006

Infantilisme, malaltia crònica del Teatre Català

De tant en tant, per no dir periòdicament, en tots els climes teatrals surt a relluir el tòpic de la «crisis». Aquesta insistència a parlar, a tort i a dret, de la crisi del teatre, no significa, en el fons, sinó que el teatre és un art difícil, al qual si molts són els cridats, molt pocs els escollits; un art difícil, o un gènere literari que té, per aquesta dificultat, molt poques èpoques d'esplendor. I encara perquè aquestes èpoques tinguin un cert dibuix i una certa cohesió, cal que la perspectiva del temps esborri les distàncies entre els noms importants. Un periode tan gràvid, dens i madur com l'elisebetià no ha estat mai reproduït.

Altrament, a còpia de parlar de crisis de teatre, sembla que el mot crisis s'hagi desfigurat del tot. Sembla que oblidem que crisi no significa sinó canvi sobtat i agut d'un procés; moment culminant i decisiu d'un afer greu i transcendent. En realitat, en el teatre, ¿quan es produeix aquest fenomen, i quan, si arriba a produir-se, ens n'adonem? En la majoria dels casos, en lloc de crisis, caldria parlar d'esgotament d'un teatre, d'esterilitat d'uns autors...

Pel que afecta al teatre català, sobretot el mot crisi resulta, evidentment, inadequat, inoportú, ociós i gairebé neci de pronunciar-lo. En el nostre teatre ha existit, per ventura, l'època esplendorosa que alguns han somniat? ¿Ha tingut mai, verament, una edat d'or o tan sols d'argent? ¿Com havia de venir, doncs, el moment crític que el posés en el dilema d'extingir-se o renéixer amb més força? Aquells que parlen amb embadaliment dels temps de Pitarra, obliden que Pitarra fou durament combatut; obliden que en el temps de Pitarra el teatre català caigué en el més abjecte favoritisme, en el més abjecte comercialisme; obliden que, si ell fou un gran temperament, els seus procediments de col·laboració no són potser ni els més nets ni els més morals i que potser fou, en bona part, aquest ambient el que impulsà a Feliu i Codina a fer les maletes per fugir-ne. Aquells altres que parlen amb admiració de l'època de Guimerà, obliden encara coses pitjors; obliden que Guimerà mateix no sempre trobà facilitats per a estrenar; obliden que algunes de les seves obres foren estrenades només que amb mig pati de butaques ocupat; obliden que altres, tot i l'insubornable nacionalisme de Guimerà, van haver d'ésser-ho en llur traducció castellana...

Això sense parlar d'altres condicions en les quals el teatre català es desenvolupava, impròpies d'un teatre que hagués arribat a maduresa: manca, perpètuament renovada, de directors, manca de cohesió, de disciplina en els conjunts; locals infectes...

Crisis de teatre català? No, mai en la vida. El teatre català no ha sofert encara aquest trontoll que podria ésser mortal, però que podria ésser també saludable. En realitat el teatre català porta en les venes una malaltia endèmica, que no ha pogut superar. El seu mal és una mena d'infantilisme literari. Un infantilisme que enlloc d'intentar guarir a força de reconstituents, de dutxes i, sobretot, de cures d'aire i de sol, de portar-lo vers els cims i els espais lliures, diríeu que procurem cultivar, amb mocadoret al coll, mantenint-lo tancat en cambres reclosides, en temperatures tebiones d'estufa...

Es clar que hi ha obres i autors que escapen a aquesta malaltia. Obres sense anèmies que poden córrer soles pel món. Però molt pocs autors, molt poques obres. L'infantilisme el trobem en autors que no deixen de tenir aparences de gegant, i que són per autènticament grans, per altres qualitats, tals com Guimerà, per exemple. El trobem fins en aquells que tenen dèries i accents de revoltat, tals com Ignasi Iglésies. I no ho diem pas per rebaixar-los, sinó per posar de relleu la importància i profunditat d'aquesta malaltia. I si no fixeu-vos-hi. La majoria dels conflictes de Guimerà són conflictes d'amor, però habitualment uns conflictes d'amor purament imaginaris, de rondalla; uns conflictes d'amor insexuats; uns conflictes de reis, de regines i de pastors impúbers. Conflictes, diríeu, molt semblants als d'altres drames romàntics del teatre francès i del teatre espanyol. Conflictes romàntics, en efecte, en el sentit pejoratiu del mot, quan la Nora de la «Casa de Nines» havia saltat ja de l'escenari i anava sola pel món.

I pel que fa a Ignasi Iglésies ningú no podria dir que els seus drames socials hagin fet trontollar mai «els puntals de la societat». Sense que els volguem negar llur teatralitat evident, el cert és que no tenen cap audàcia, gens d'envergadura, que són d'un abast i d'una concepció raquítica. Conflictes que no exigien cap reforma profunda i que, en els casos més transcendentals — com «Els Vells» —, n'hi havia prou amb una mica de caritat, amb una lleugera almoina, per a deixar-los resolts. I, tanmateix, Ignasi Iglésies fou un condemnat; Ignasi Iglésies es veié reduït a no poder estrenar. Li va ésser fet el pacte de la fam per les seves «audàcies».

Sí; en el nostre teatre s'han volgut tapar totes les veus robustes. S'hi ha impedit, per sistema, o s'ha procurat fer-los fracassar, a tots els que hi han portat una paraula viva. A tots aquells que no s'han resignat a confeccionar enlloc de personatges, de tipus representatius de les passions humanes, ninotets sense cervell i sense sexe. La mateixa crítica hi ha contribuït, aportant-hi més confusions que lluminàries. No ha volgut ésser escoltat el consell de Goethe, i adonar-se que el teatre no és, precisament, un espectacle per a col·legiales. Han minimitzat així els mateixos autors, molts dels quals gens afectats d'infantilisme, ho han hagut de simular en llurs mateixes obres, per no caure en desgràcia d'uns empresaris i d'un públic estranyament enamorat del raquitisme.

Tanta cautela, tanta prudència realment desconcerta. Desconcerta, sobretot, aquesta por a l'escàndol al teatre; aquesta por a que no hi sigui dita una paraula més alta que les altres. Fins sembla mentida, que costi tant de comprendre que el teatre precisament s'enrobusteix i es trempa en l'escàndol, en la discussió, en els problemes que apassionen. Sembla mentida que els dirigents del nostre teatre no s'hagin adonat d'aquestes veritats elementals. Que no hagin vist encara que, en totes les crisis superades de teatre, hi ha sempre l'autor que parla alt i fort, que no tem d'acarar-se amb els conflictes roents; que trenca amb les lleis estètiques i morals amb les quals els seus antecessors haurien acabat per ofegar l'escena.

I diem encara, perquè fins avui el nostre teatre, a desgrat de la profunda commoció social que ha trasbalsat tants de sentiments, tantes d'idees, segueix incommovible; segueix víctima de les mateixes preocupacions i prejudicis. El mateix mur de glaç i d'incomprensió és dreçat implacablement contra aquells que el voldrien convertir en alguna cosa viva. El mateix designi que no passi d'ésser un entreteniment per a nois i noies que encara fan pipí al llit, perdura.

Domènec GUANSE

LA DANSA AL LICEU

DEBUT DE MARIA LLUISA NOGUES

Nosaltres mateixos no ens en sabem avenir. Trini Borrull i Maria Lluïsa Nogués, aquelles dues dansarines gairebé innominades, que temps enrera presentàvem als nostres lectors, han ingressat a la Companyia del Gran Teatre del Liceu com a primeríssimes ballarines. De ball espanyol, la primera. De dansa clàssica, la segona.

Fa un any i mig que Trini Borrull debutava. D'aleshores ençà, no ha parat de treballar en teatres i cinemes. Però, degut a la semi-clandestinitat motivada per l'absència d'anuncis en què es desenvolupa actualment l'espectacle, poca gent se'n va adonar. Només els entesos que van copsar tot seguit les grans possibilitats d'aquesta xicota. L'article que li dedicàrem en aquestes pàgines a primers de juliol la donà a conèixer a molts que la ignoraven.

La més dotada de les deixebles de Joan Magrinyà, Maria Lluïsa Nogués, havia actuat poques vegades públicament. Tres o quatre. L'estiu de l'any passat, il·lustrant amb les seves danses una conferència que va donar el documentat i lúcid crític Alfons Puig al Casal de la Cultura, va ésser calorosament aplaudida pel públic i remarcada per la crítica. Lluís Góngora i Baltasar Samper li dedicaren uns comentaris plens de simpatia. La seva intervenció en un festival del Palau a primers d'agost, del qual ja ens ocupàrem ací, constituí la seva actuació més important.

Carrera magnífica, la de Trini Borrull i Maria Lluïsa Nogués! Tard o d'hora el talent és reconegut. El d'aquestes dues artistes ho ha estat d'hora. Sense lluita, s'han elevat fins a cims d'accés no gaire fàcil. S'hi mantindran dignament i llargament? Sí. Estem segurs que sí. Llur abundància d'aptituds naturals i llur apassionada vocació ens autoritza a afirmar-ho.

* * *

El dia 11 d'aquest mes, s'inaugurava la temporada del Liceu amb "Las golondrinas". Ja parlàrem quan es va estrenar de la Pantomima muntada per Joan Magrinyà per a aquesta obra d'Usandizaga. Pantomima? Més que Pantomima, un Ballet alegre, mogut i variat, sòlidament arquitecturat, en el qual tots els recursos de l'elevació, del "parcours" i de la rotació han estat posats brillantment en joc, i en el qual hi ha molt poca pantomima. La indispensable. Aquesta vegada, aquest Ballet ens ha agradat encara més. En enriquirne Magrinyà la coreografia dels conjunts queda més ple i més espectacular.

Amb "Las golondrinas" ha debutat Maria Lluïsa Nogués. La dansa és un llenguatge dinàmic i plàstic. Un llenguatge el vocabulari del qual són els passos i la sintaxi l'arranjament d'aquests. Gràcies a la

MARIA LLUISA NOGUES EN «LAS GOLONDRINAS»

seva intel·ligència i a la seva voluntat, i sobretot al seu mestre, la Nogués coneix aquesta llengua a la perfecció. Fa anys que ens ocupem de dansa. I de les moltes ballarines catalanes que hem vist actuar, Maria Lluïsa Nogués és la més científica de totes. La seva virtuositat només es pot comparar amb la de les ballarines russes. Físicament i tècnicament fa pensar en Irina Baronova. Com ella, la Nogués s'expressa amb una correcció absoluta. La forma de la seva dansa és impecable. Puríssim, el seu dibuix. I s'ha encomanat l'estil, el gran estil, del seu mestre. Un estil simple i clar, precís i dúctil, variat i complet. Aquest ofici tan dòcil permet a la Nogués de realitzar com aquell que no fa res les més sorprenents proeses tècniques. Li permet, en "Las golondrinas", de treure amb una seguretat prodigiosa els dificilíssims "picats" sobre les puntes. I de dibuixar amb precisió miraculosa els "ronds de jambe" que la majoria de ballarines locals no fan més que esbossar. I d'evolucionar llargament sobre les puntes amb la mateixa facilitat i naturalitat amb què vosaltres i nosaltres ens passegem per la Rambla.

Per cert que la Colombina que ha creat la Nogués és molt personal. Potser alguns espectadors enyoraran altres interpretacions d'aquest paper més abundants en vivacitat i picardia, en nerviosa coqueteria i galanteria preciosa. Nosaltres, però, preferim aquesta Colombina de la Nogués, amarada d'ingènua alegria, que és el matís expressiu que més s'avé amb el temperament d'aquesta joveníssima dansarina, i rica en serenitat i noble harmonia, en aquelles elegància i distinció de moviments que dóna la coneixença profunda de l'escola.

Al Liceu, Maria Lluïsa Nogués ha triomfat plenament. Ha reeixit fins i tot en l'aspecte que ens feia més por: l'expressió. Les poques actuacions que ella ens havia ofert, en efecte, eren tècnicament perfectes, però una mica fredes. Tenien massa fadesa inexpressiva. I la tècnica sense expressió poca cosa és. Es com la bastida d'una casa sense la casa. Com la composició geomètrica d'un paisatge de Poussin sense el paisatge. Es a dir, pura abstracció. I cal vivificar aquesta ossamenta. Cal humanitzar-la. Doncs bé: la Nogués ja ha eliminat aquest defecte. A desgrat del "trac", a desgrat del nerviosisme la noieta inexperimentada que, de cop i volta, és llançada brutalment a l'escenari d'un Liceu en dia d'inauguració de temporada, ella ha sabut traduir el candor eufòric que ha atribuït al personatge de Colombina sense un error, amb una gran justesa expressiva. En el seu art, el sentiment ja brilla en la perfecció de la forma. El seu art ja ha assolit la ideal barreja de cos i esperit, de forma i emoció, de plàstica i poesia.

Sebastià GASCH

CARNET DEL TEATRE

ALLO QUE NO PRESSENTIEM

Tothom, àdhuc els aparentment més desinteressats de les coses del teatre, ho diu: la presentació al públic barceloní de «La feréstega domada» constitueix tot un èxit de taquilla. Sigui'ns permès, des d'aquest lloc, limitat a recollir objectivament els fets relacionats amb la part diguem-ne anecdòtica del teatre, registrar el de què sigui precisament una obra de Shakespeare la que, al cap d'un any de temporada oficial canalitzi cap al vell Poliorama l'afluència d'espectadors en una proporció que depassa d'un trenta per cent el màxim aconseguit abans.

Aquest resultat constitueix tot un allçonament per a aquells que més atents a llurs vanitats artístiques, a llurs compromisos particulars o a llurs comoditats personals que no pas a les necessitats del moment per a Catalunya, s'han passat mesos i mesos enxarxats en un sistema rutinari i desacreditat a tot arreu del món, o bé obstaculitzant que d'altres, amb un altre esperit i més ambició poguessin moure's amb prou llibertat per a remoure un xic l'estany i espavilar-ne les granotes.

Al marge d'allò que hom pugui dir de la tasca de Pius Daví com a actor i com a posador en escena, ens és obligat de remarcar, des d'ací, la transcendència de la seva gesta, gairebé inèdita en els annals de la nostra escena — només l'enyorat Carles Capdevila, que ho sapiguem, s'atreví a fer-ho anys enrera al Novetats, en una estrena de Segarra —d'oferir la primera representació de «La feréstega domada» sense apuntador «visible» ni audible. Aquesta gesta, la importància de la qual només poden valorar els que coneixen per dins els nostres actors, permeté que aquests es belluguessin amb una desinvoltura, amb una llibertat, amb una franquesa, que els més discrets aconseguiren encerts de primera figura. Tots ells, alliberats de l'esclavitud de la cabina de l'apuntador, s'esclavitzaren a gratcient, volenterosament, als respectius personatges i a les situacions en les quals intervenen, meravella ben simple a la qual aspira només l'espectador.

¿Són, tanmateix, els actors de «La feréstega domada» els de «Rei i monjo», de «Víctor Daura», d'«El deixeble del diable», d'«En Garet a l'Enramada», de «La fam»? Ho són, per bé que no ho semblin. Daví n'ha extret totes les possibilitats i les ha ofert al públic amb la galanteria del que renuncia a si mateix per tal de servir els altres. I ho ha fet així que li han donat temps i autoritat per a bastir una execució tal com ha de bastir-se i no li han entrebancat — o ha tingut prou fermesa per a superar els entrebancs — la seva missió de director d'escena.

En el nostre anterior «carnet» pugnàvem per aquesta manera de fer les comèdies, sense pressentir que vuit dies després els fets vindrien a donar-nos la raó. Gràcies. El que cal, ara, és no abandonar el camí emprès. Val més prescindir de tot allò que pugui obstaculitzar-lo. Per damunt de tot hi ha el país, i el teatre és una de les manifestacions del seu esperit que convé mantenir més puixant i més digne, per quant és la que arriba amb més facilitat a l'ànima del poble. Qui anteposés les seves vanaglòries a aquest sentit de la realitat, faria a Catalunya més mal que una pedregada.

HENRIK IBSEN (ESQUEMA DE LA SEVA VIDA I LA SEVA OBRA)

1

Skien és una petita ciutat embolcallada per les denses boires del Fjord. Altes muntanyes de dura expressió i àvides superfícies. Cims aguts apuntant a un cel gris i baix. En la vall tenebrosa, s'acumulen les cases de Skien davant l'aigua eternament tranquilla i profundament obscura. Costa meridional de Noruega. Cases de fusta i una platja rocosa.

En aquest paisatge ombrívol, el 20 de març del 1828, Henrik Ibsen venia al món.

2

La seva infància transcorregué sota l'influència luterana de la seva mare, Marichen Cornèlia Altemburg, que guià el principi de la seva vida en una acusada circumferència de temors als poders divins.

Ambient familiar, enrarit i misantròpic que formà les primeres estructuracions del seu caràcter taciturn i amarg. Soledat i silenci construeixen les bases arquitectòniques de la seva futura existència.

3

Jovenesa pletòrica de vida. Dificultats econòmiques i conflictes interiors. Lluita constant del seu geni i de la seva força creadora que pugnaven per a sorgir a la llum en forma de poemes i heroiques discussions en defensa del seu lliure pensament. Atacà apassionadament les institucions i els homes que formaven la direcció estatal de la seve època, i en les rutes del seu esperit rebel protestà i senyalà els errors de la societat moral que l'envoltava.

IBSEN

4

Psicològicament és interessantíssim de notar el procés anímic que transformà l'infant religiós i estudiant teològic (1844-1848) en un contundent i enèrgic defensor de la Suprema Llibertat.

El caràcter d'Ibsen no és de construcció evolutiva. Fou nat d'una manera rotunda, a l'impuls del primer contacte de la seva personalitat amb la realitat humana de l'existència. Esclatà amb intensa violència, i totes les influències primitives foren destruïdes.

5

Heu vist mai el retrat d'Henrik Ibsen? El seu rostre ample de serenes línies facials. Cabells abundants, cobrint la seva testa, de brillant aurèola. Ulls de recta mirada, penetrants i bondadosos. Front de pensador. Conjunt de formes on sentiu palpitar un món desconegut i desesperant. Severes patilles.

6

Ibsen estudià Medicina. L'any 1850 passà a la Universitat de Cristiania, on treballà amb tota la seva voluntat. Fa de periodista fins que, l'any 1851, és nomenat director d'escena del Teatre de Berguon. La seva capacitat de treball és considerable. Aconsegueix una subvenció que li permet donar sortida a la seva ànima vagabunda. Dresde, Berlín, Copennaghen, i quan torna, el veiem de director d'escena del Teatre Norueg, de Cristiania.

El 1857, el dramaturg s'uneix en matrimoni amb Susagna Daae Thoresen.

7

La vida d'Ibsen és bella i fortament expressiva. Lluita eterna contra els fantasmes que cobrien la corba del seu pensament. Recull de la humana existència les formidables tragèdies i folles passions que vibren en el seu aire agitat. Material vivent i palpitant dels seus conflictes escènics. Mestre segur de la tècnica teatral, poeta vigorós, observador inquiet. Ibsen és el més formidable arquitecte emocional del teatre.

8

La seva muller és la tranquilla calma en el cel tempestuós del geni.

9

Passen els anys en la ràpida illusió del temps. En la immortal cursa de la humanitat s'uneixen les obres dramàtiques d'Henrik Ibsen, però l'home és un obstacle evident. L'opinió pública es mostra hostil al dramaturg, que decideix marxar a Itàlia acompanyat de la seva muller i el seu fill Sigurd. Això té lloc l'any 1864. Instal·lat a Ariccia — poblet deliciós i apacible—, comença un llarg període de treball.

10

Notes de viatge. Després de quatre anys d'estada sota la clara lluminositat del cel llatí, trobeu Ibsen a Aemanya (Dresden i Munich), on la seva fama esdevé permanent i en contínua discussió. I és l'any 1895 quan el torturat personatge de Skien retorna a Cristiania i d'on mai més en sortirà.

11

L'obra d'Henrik Ibsen és extensíssima i plena sempre de vida i sensacions profundes. Qualsevol dels seus drames domina la vostra atenció. Us decobrirà els vostres secrets pensaments i el vostre esperit latent de revolta s'elevarà agitat i atent.

12

El 23 de maig del 1906 un vent gelat i violent arrenca els cartells de grosses lletres dels teatres noruegs. Retalls de papers, estripats, oscillants...

Henrik Ibsen havia deixat d'existir.

Carles POCH

a) Obres dramàtiques d'Ibsen:

"Catilina", publicada l'any 1850, sota el el seudònim de Brynjolf Bjaxne.

"La tomba del guerrer", representada al Gran Teatre de Cristiania l'any 1850.

"La castellana d'Ostraat", estrenada l'any 1855.

"La festa de Solhang" (1856).

"Olaf Liliekrans" (1857).

"Els guerrers a Helgeland", publicada l'any 1858 i estrenada al Teatre Norueg l'any 1861, i que provocà vives polèmiques.

"La comèdia de l'amor" (1862), estrenada a Cristiania enmig de violentes protestes.

"Els pretendents de la corona" (1863).

"Brand" i "Peer Gynt", escrites en italià durant el período del 1864 al 1869.

"L'unió de la jovenesa" (1869).

"Emperador i Galileo" (1873).

"Els puntals de la societat" (1877).

"Casa de nines" (1879).

"Espectres" (1881).

"Un enemic del poble" (1882).

"L'ànec salvatge" (1884).

"Rosmersholm" (1886).

"La dama del mar" (1888).

"Hedda Gabler" (1890).

"Halvard Solness" (1892).

"El nen Eyolf" (1896).

"Joan Gabriel Barkman" (1898).

"Quan despertarem d'entre els morts" (1900).

I, finalment, un recull considerable de poesies de les quals destaquem una de magnífica, dedicada a la seva muller, "Gràcies":

"... i precisament perquè ella no espera de mi ni una sola paraula de reconeixement, composo per a ella aquest cant de gratitud."

b) Per a un estudi extens del teatre d'Henrik Ibsen recomanem als nostres lectors les obres següents:

"Tesoro dramàtico de Henrik Ibsen", Salvador Albert.

"Henrik Ibsen", Ch. Sarolea (París, 1891).

"H. Ibsen et le Thèâtre contemporain", A. Ehrhard (París, 1892).

"Trois hommes", André Saurés (París, 1919).

"Ibsen", Scipio Slataper (Turín, 1916).

I totes les introduccions del comte Moritz Prozor als volums de les obres completes en versió francesa.

(c) Ministerio de Cultura 2006

COPS DE BEC

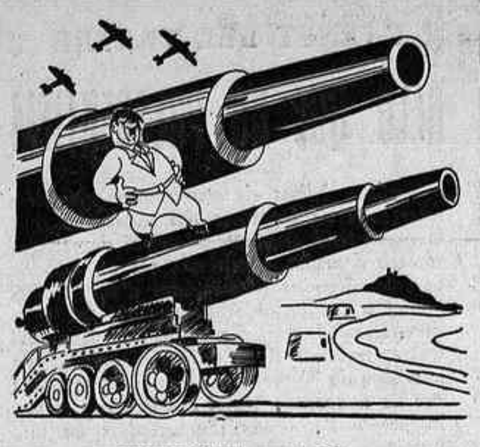

L'ENERGUMEN, per CORC

— Anglaterra rearma a tota pressa? No sé per què! Nosaltres tenim els canons per a fer banic. Paraula.

■

UN DINAR DE PEIX

En una altra ocasió, En Mir va rebre, a Vilanova, la visita d'un gran amic, al qual no havia vist d'ençà de molts anys i no va pas saber-se estar de convidar-lo a un magnífic "dinar de peix" per al dia següent. El mateix pintor va tenir cura de la compra, la qual no sols fou de la més alta qualitat—comprenia des de la millor llagosta i el llobarro al molusc més exquisit—, sinó que en arribar a casa i passar comptes va trobar-se que n'havia fet un gra massa, valent-li això un fort escàndol de la seva muller.

Picat en el seu amor propi, En Mir no va dir res, va limitar-se a agafar una tela i adreçant-se al seu jardí, on acabaven de florir un aplec de lliris magnífic, va pintar durant una hora i mitja fins que, satisfet de la seva obra, va telefonar al marxant de quadres Rovira, bo i dient-li que l'esperava a prendre cafè, ja que havia d'ensenyar-li una cosa.

Amb aquestes, va arribar l'amic i quan, a les acaballes del magnífic dinar, va presentar-se el marxant Rovira, En Mir va oferir-li la tela pintada aquell matí, la qual, acceptada i cobrada en un obrir i tancar d'ulls, va fer possible que el pintor agafés els bitllets i adreçant-se a la seva muller va dir-li:

—Té...! perquè sàpigues que m'agrada la llagosta i que puc permetre'm el luxe de comprar-ne sempre que em vingui bé...!

— Com han quedat els quatre?
— Dos a dos.

■

EL TREN D'OLOT

S'ha parlat en aquesta secció de la lentitud característica del trenet de Girona a Banyoles.

Altre tant podríem dir del de Girona a Olot, sobretot pel que es refereix a les parades a l'estació d'Amer, on, en certa ocasió, en demanar un viatger com era que el tren no arrencava, li varen contestar que el maquinista estava donant una lliçó d'"acordeón" a un dels seus alumnes.

Res, que no és d'estranyar que es digui que "El tren d'Olot arrenca quan vol i arriba quan pot".

■

EL MES FORT

Dos lladres es troben, i un d'ells explica:

—Anit vaig entrar a casa d'un banquer.

—I quant vas perdre? — preguntà l'altre.

EL REGNE DELS JOVES

Trobà Ferran Canyameres al cabaret "Lapin Agile" de París, a principis del 1917, a René Marie Hermant, poeta, i al gran Han Ryner; el primer, barbut com Rasputin, i el segon, com un follet de conte de bruixes.

Hermant el doblava en anys i Ryner gairebé el triplicava, per bé que ambdós es consideressin frescament nois.

En acomiadar-se, li digueren:

—No falteu a les vetllades del taller de l'amic Guinegault. Us hi trobareu bé, entre una colla de joves com nosaltres.

Al cap d'un temps, Canyameres va veure a René-Marie Hermant que li preguntà:

—Per què no veniu?

—Perquè per situar-me en el pla de la vostra joventut, espero que em creixi la barba — contestà Canyameres.

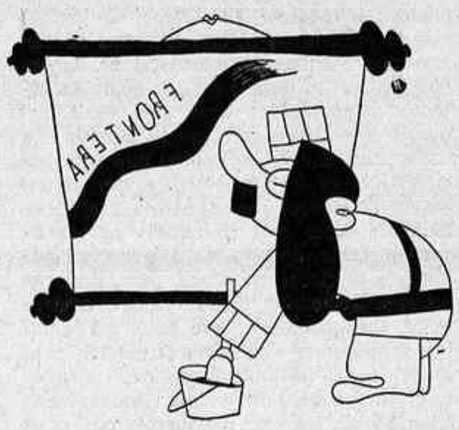

ELL, per GUASP

— Si Atil·la hagués conegut aquest sistema, s'hauria fet tan cèlebre com jo mateix.

■

DISTINCIO

Bernard Shaw assistia a una vetllada en la qual donava un concert un violinista sense talent.

—Què li sembla? — li demanà la mestressa de la casa.

—Em recorda Paderewski.

—Paderewski? Que jo sàpiga, no era pas violinista...

Aleshores Shaw, digué amb naturalitat:

—Ni aquest, senyora.

■

QÜESTIO D'INTERPRETACIO

¿Quina diferència hi ha entre un diplomàtic i una dona de món?

—Que quan un diplomàtic diu "sí" vol dir "potser" i quan diu "potser" vol dir "no". Car un diplomàtic no diu mai "no". I quan una dona de món diu "no" vol dir "potser". I si diu "potser" és que vol dir sí".

■

BOHEMIA

L'escena passa a la plaça del Panteó de París. Fa un fred terrible; un jovenet pàllid, de cabells negríssims, agafa el braç d'una griseta del barri llatí que l'espera fa estona.

—I què? — demana la noia.

—Res! No he trobat cap amic.

—Però jo no he dinat i ja són les cinc.

—Jo tampoc.

—Així digues que avui no menjarem.

El jove resta un moment pensatiu; després, obeint a una resolució espontània, es treu la levita, sota una temperatura de deu graus de fred, l'allarga a la doneta i diu:

—Ves a empenyorar això i compra dinar.

Torna en mànegues de camisa a la seva cambra i ella se'n va carrer enllà.

El temps no ha guardat el record de la griseta. El jovenet era Emili Zola.

■

L'OFICI DE DEU

Heine estava en el seu llit de mort.

La seva dona pregava al seu costat perquè Déu perdonés els pecats de l'agonitzant i ell va interrompre la pregària dient:

—Pots estar segura que em perdonarà; és el seu ofici.

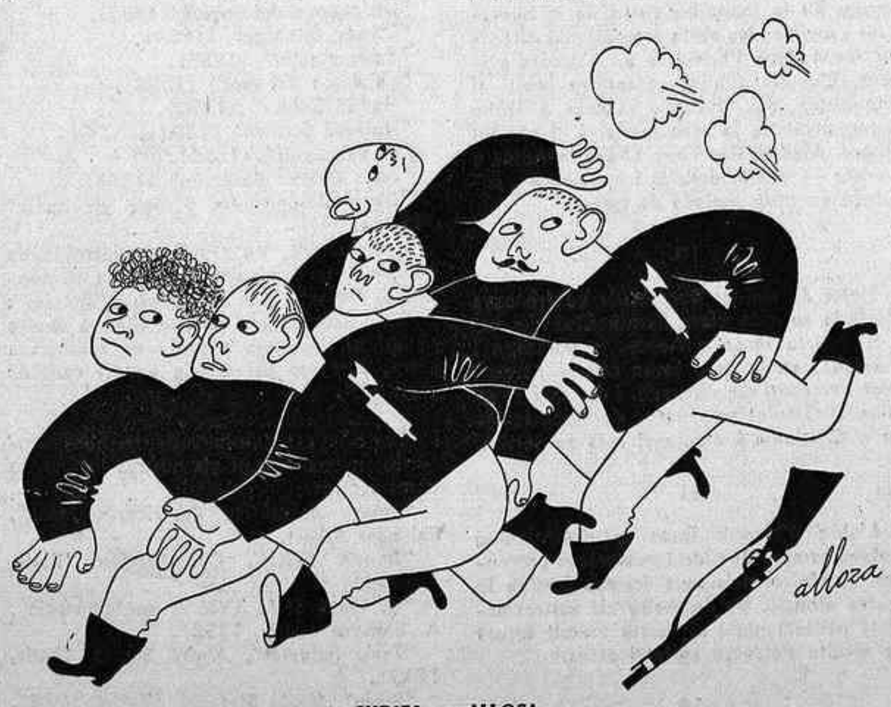

CURSES, per ALLOZA

— I ara el Duce vol continuar la cursa d'armaments.
— Doncs nosaltres continuarem la nostra.

TEATRE IMMORAL

Els elements protestants i al davant de tots els pastors i clergues protestants de Nova-York han emprès una violentíssima campanya contra el teatre, al qual acusen de corrompre els costums. Això a Amèrica pot ésser una cosa nova. A Europa ja no ho és tant.

En el segle XVIII, els autors de comèdies eren excomunicats d'ofici i hom esmenta la influència que va haver d'esmerçar Lluís XIV de França perquè la clerecia assistís a l'enterrament de Molière.

En tot cas, els atacs dels pastors neoyorkins no arribaran potser a l'extremada vigoria que van atènyer els d'un tal Arthur Bedfort, capellà d'un duc anglès. Aquest pietós individu escrivia l'any 1719 un copiós volum en el qual denunciava "les horribles blasfèmies i les impietats de les sales d'espectacles angleses... que tendeixen a popularitzar el dimoni en detriment de la divinitat".

Per recolzar le seves assercions aquell purità esmentava ben bé 7.000 exemples trets de diverses obres representades en el seu temps, els quals exemples ofenien, segons ell, 1.400 textos bíblics. I com sigui que pocs anys abans, el 1703, una tempestat de rara violència havia fet grans estralls a Anglaterra, el bon Bedfort hi va veure un judici de Déu per castigar les immoralitats dels autors dramàtics. I deia:

"Així i tot, uns dies després d'aquella gran calamitat, ¿no hem vist per ventura que el públic aplaudia una ridícula producció de Shakespeare, com per a desafiar al Creador i provocar-lo a causar catàstrofes encara més esfereïdores?"

■

MOTS HISTORICS

Voltaire digué:

—Si Déu no existís, caldria inventar-lo.

I Diderot contestà:

—Això és el que s'ha fet.

CAMP FACCIOS, per ALLOZA

— Ja n'esteu segur d'això?
— Home, aquí mai s'està segur.

■

ASENADES

L'illustre Cases-Carbó es passejava l'abril del 1936 per Sivilla (ell escriu Sivilla i la seva ciència filològica sabrà per què) i tot passejant-s'hi es va encantar contemplant els ases andalusos. Així fou com va escriure unes ratlles sobre "L'ase andalús" que va inserir més tard en un volum que s'intitula (ell també sabrà per què) "33 poesies hispàniques-internacionals-íntimes". El pacient quadrúped hi és exaltat, a una valor de símbol, gairebé. Deia, diu, Cases-Carbó:

"Aquest lligam de l'ase amb l'home
el trobem ja en la vida bíblica.
En l'antic i en el nou Testament apareix [l'ase:
La burra de Balaam, l'ase de Buridan, etc.
Jesús va entrar triomfalment a Jerusalem [cavalcant una somera."

No seguim copiant aquesta "poesia" del nostre autor. Els llegidors, per la mostra, endevinaran la qualitat poètica i lírica de les 32 restants que formen el llibre.

Però remarcarem l'erudició bíblica del "soi-disant" poeta. Es clar que és bíblica la garladora burra de Balaam; encara hi ha molts éssers bíblics i garlaires, en l'actualitat i tot, i el propi Cases-Carbó ens privarà de mentir. Però, ¿i l'ase de Buridan? ¿L'ase de Buridan, que només callava i rumiava?

¿On ha anat a despenjar el senyor Cases-Carbó que l'ase de Buridan és bíblic? En quina Bíblia ho ha trobat? No serà en cap exemplar que llegís el propi Buridan, filòsof francès del segle XIV, que només es va servir del seu ase famós, per cercar el terme mitjà del silogisme i establir, amb un símbol, la natura de la llibertat psicològica; en fi, per fer-ne un símbol. Exactament igual que el senyor Cases-Carbó. El que hi ha és que l'ase de Buridan s'ha fet tan cèlebre, que el propi Cases-Carbó vol atorgar-li una dignitat bíblica, aparellant-lo amb la no menys cèlebre burra de Balaam. Però no creiem que ho assoleixi, per més que faci, l'ase de Cases-Carbó.

Si arribés aquest cas, l'ase de Cases-Carbó podria fer-se seves — i sembla que ja se les fa —, aquelles paraules de Turmeda referint-se a l'ase, que diuen: "Jo no hauria pensat mai que hi hagués hagut en vós tanta de ciència i d'enteniment."

LA CITY, per MARTÍ BAS

— I en què emprareu l'emprèstit? En armaments?
— No us ho puc dir; no sóc pas profeta.

■

UN MARIT POC DELICAT

Davant d'un magistrat de Nova-York va comparèixer un dia un matrimoni de sords i muts; marit i muller havien estat cridats a declarar i s'expressaven, naturalment, per signes.

La muller es planyia del seu espòs, el qual, segons donava a entendre ella, havia contret el mal costum de retirar molt tard, a les nits. Però no era pas això el que ofenia la muller i el que la desolava. El seu principal enuig consistia en què l'indelicat marit — així ho féu comprende al jutge — duia la seva insolència fins a l'extrem d'apagar tots els llums bon punt ella començava, per senyals, a tirar-li en cara la seva odiosa conducta.

La pobra muda no es podia resignar a què no la deixessin explicar. Això l'ofenia molt més que les escapatòries nocturnes del marit.

■

L'ESCOPETA

Quan Renan sortí de viatge cap a l'Orient, algú li va dir:

—Aneu en compte, que per aquelles terres abunden els bandits.

—Ah!—féu Renan.

—Caldria que us emportéssiu una pistola per si us ataquen.

—No val la pena, perquè també me la prendrien — contestà l'illustre filòsof.

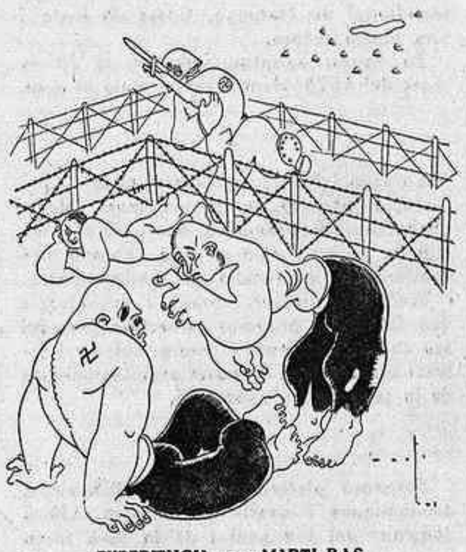

EXPERIENCIA, per MARTI BAS

— Però, podent ésser un sudeta esclau, qui et feia voler ésser un alemany «lliure»?

Mussolini: — Jo no he mobilitzat perquè sóc enemic de la guerra i intermediari per a la pau.

■

EN PEYUS I LES CRIATURES

En Peyus Gener es troba en una visita en la qual es parla de les criatures i diu: "A mi, les criatures m'agraden quan ploren..."

I, davant l'astorament de la concurrència, aclareix:

—Sí...!, perquè, quan ploren, acostumen a emportar-se-les.

■

SABER EL VENT, PERO NO EL TORRENT

En una reunió molt animada es troba una senyora "cursi" que, naturalment, vol entendre de tot. En aquesta visita es parla de viatges i la senyora cursi diu que ha estat a Noruega.

Davant d'aquest fet, una estrangera la interpela diguent-li: "Llavors, vostè coneixerà "els fiords"...?"

—Naturalment, respon l'altra. Per cert, que són simpatiquíssims...!

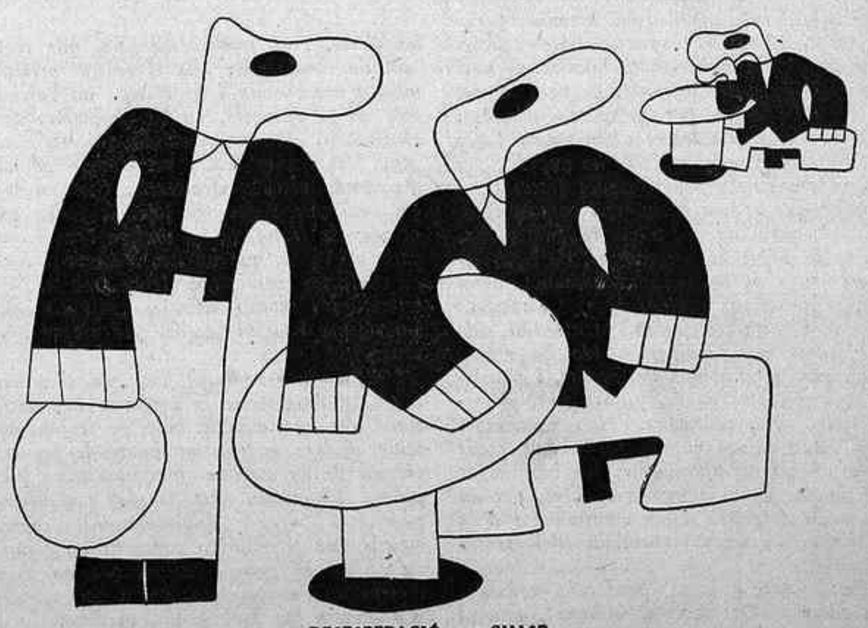

DESESPERACIÓ, per GUASP

— Està desesperat. Es diu Pau i tothom el mira malament.

(c) Ministerio de Cultura 2006